

XXV ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

ТРЕТА РЕДОВНА СЕСИЯ

Стенографски дневникъ

11. заседание

Четвъртъкъ, 13 ноемврий 1941 г.

(Открито въ 16 ч. 50 м.)

Председателствувалъ подпредседателъ Николай Захариевъ. Секретари: Светославъ Славовъ и Георги Михайловъ

СЪДЪРЖАНИЕ:

Съобщения:

Стр.

Отпуски	139
Предложения	139
Законопроекти	139

По дневния редъ:

Проектотговоръ на тронното слово (Първо четене — продължение разискванията)	139
Говорили: д-ръ Н. Николаевъ	139
С. Яневъ	146
Дневенъ редъ за следващото заседание	152

Стр.

Председателствувашъ Николай Захариевъ: Присъствуватъ необходимото число народни представители Откривамъ заседанието.

(Отсъствуватъ народните представители: Александър Радоловъ, Ангелъ Вълчевъ, Атанасъ Поповъ, Василь Велчевъ, Георги Стояновъ, Кирилъ Минковъ, Маринъ Грозевъ, Милети Начовъ, Никола Градевъ, д-ръ Петъръ Шишковъ, Петъръ Марковъ, Симеонъ Симеоновъ и Спасъ Мариновъ)

Председателството е разрешило отпускъ на следните г-да народни представители:

Д-ръ Георги Рафаиловъ — 1 день;
Александъръ Гатевъ — 1 день;
Василь Чобановъ — 1 день;
Димитъръ Сараджовъ — 1 день;
Димитъръ Митковъ — 1 день;
Светославъ Павловъ — 1 день;
Светославъ Славовъ — 1 день;
Петъръ Савовъ — 1 день;
Д-ръ Петъръ Шишковъ — 1 день;
Иванъ Минковъ — 1 день;
Минчо Ковачевъ — 1 день;
Никола Градевъ — 1 день;
Кирилъ Минковъ — 2 дена;
Дончо Узуновъ — 2 дена;
Гето Кръстевъ — 2 дена;
Деню Чолаковъ — 2 дена;
Атанасъ Поповъ — 2 дена, и
Спасъ Мариновъ — 3 дни.
Постъпили сж:

Отъ Министерството на финансите — предложение за одобряване XXXVII постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 19 септемврий 1941 г., протоколъ № 156, относно отпускането, безъ акцизъ и общински налогъ, на захаръ за подхранване слабите и семейства на ония пчелари, членове на пчеларски дружества, които презъ 1941 г. не сж изваждали медъ отъ кошерите си.

Отъ Министерството на земеделието и държавните имоти — предложение за одобрение IX постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 24 октомврий 1941 г., протоколъ № 176, относно гората „Ходжа-Юртъ“ въ землището на с. Приморско, Бургаска околия.

Отъ сжщото министерство — предложение за одобрение следните постановления на Министерския съветъ: XXXIII и XXXIX, взети въ заседанието му отъ 10 октомврий и 31 декемврий 1940 г., протоколи № № 178 и 227, и постановления № № XVII, XLV, XI и XLV — държани

на 27 януарий, 24 юний, 22 юлий и 1 августъ 1941 г., протоколи № № 12, 110, 123 и 130.

Отъ сжщото министерство — предложение за одобрение VII постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 22 октомврий 1941 г., протоколъ № 173, относно приемането временно на държавна служба чуждите поданици инженери-лесовъди Хансъ Емъ и Браниславъ Шикичъ.

Отъ сжщото министерство — законопроектъ за уреждане пашата на козите въ отредените за предметъ на горското стопанство земи.

Отъ Министерството на железниците, пощите и телеграфите — законопроектъ за разрешаване на министра на железниците, пощите и телеграфите да преме задължение за нуждите на Главната дирекция на железниците и пристанищата, въ размиръ на 2 700 000 000 л., платими въ повече отъ 3 бюджетни години.

Минаваме къмъ първа точка отъ дневния редъ:

Продължение на разискванията по проектотговоръ на тронното слово.

Има думата народниятъ представителъ г-нъ д-ръ Николай Николаевъ.

Д-ръ Николай Николаевъ: (Отъ трибуната, Чеге) Г-да народни представители! Тръбва да призная, че този пътъ се явявамъ на трибуната съ смущение и колебание. Смущението ми идва отъ величавия и сдбоносенъ характеръ на събитията, чрезъ които се кове ново бъдеще не само за нашия народъ, но и за цѣлия свѣтъ. Смутенъ съмъ отъ сложните и извънредно трудни задачи, предъ които сж изправени днесъ, както управлението на държавата, така и цѣлиятъ народъ, заедно съ всички държави и народи по свѣта. Смутенъ съмъ отъ страшните отговорности, които тежатъ върху плещите на нашето поколение, както за бъдещето на тѣзи, които се раждатъ и растатъ сега, за да ни смѣнятъ въ живота, така и за бъдещата сдба на онези духовни и материални ценности, които съставляватъ хилядолѣтната човѣшка цивилизация.

Дълго се колебахъ преди да взема думата по тѣзи тъй важни разисквания, и то не защото нѣмамъ какво да кажа въ този моментъ предъ народното представителство. Наопаки, мисля, които днесъ трѣбва да бждатъ сподѣлени съ правителството и Народното събрание, сж толкова обилни, толкова разнообразни и така излизачи отъ дълбочината на душата, че колебанията идватъ главно отъ мжчнотията да се турятъ въ редъ тѣзи мисли, да се обосноваватъ достатъчно и да се насочатъ право къмъ върховната и единствената цель, която трѣбва да се постави въ този

моментъ и която е върховното благо на народа и свѣтлото бъдеще на България.

Азъ се питамъ: бихъ ли могълъ да намѣря въ себе си достатъчно сили, за да дамъ истинско отражение на всичката загриженостъ, която днесъ изпълва душитъ? Бихъ ли могълъ да стана поне слабъ изразителъ на тѣзи смѣсени чувства, които вълнуватъ днесъ цѣлия ни народъ — съ една страна, чувство на радостъ и възхищение предъ така мъдро водената политика, която доведе до националното ни обединение, а, отъ друга страна, чувство на безпокойствие за утрешния день и грижи за окончателното запазване на тѣзи ценни придобивки? Питамъ се: бихъ ли могълъ да погледна право въ очитъ днешната българска действителностъ така, както тя се очертава всрѣдъ развълнувания океанъ на свѣтовнитъ събития, и да посоча всичко онова, което въ тоя моментъ е върховна необходимостъ за нашия народъ и за нашата държава? И ако, въпрѣки всички тѣзи съмнения и колебания, все пакъ намирамъ куражъ да се явя предъ васъ, г-да народни представители, бъдете увѣрени, че не го правя отъ самоувѣреностъ, че въ това късо време ще успѣя да разкрия предъ васъ нѣкакви нови хоризонти, или че ще очертая нѣкаквъ новъ единственъ и спасителенъ пътъ. Моята задача е по-скромна. Азъ бихъ искалъ да изпълня дълга си като народенъ представителъ и да посоча поне отчасти най-насъщнитъ нужди на държавата ни, да изтъкна нѣкои грижи и копнежи на народа ни и най-добросъвестно да прибавя усилията си къмъ толкова други просвѣтени и благородни усилия за намиране прѣвѣния изходъ отъ неговитъ затруднения.

Искамъ заедно съ това да кажа, че този режимъ, който е създаденъ отъ насъ и който намира подкрепата на огромното болшинство отъ нашата срѣда, не е така безсиленъ да отстрани онова, което създава недоволство всрѣдъ маситъ, и че ние, правителство и народни представители, не сме дошли до крайнитъ предѣли на нашитъ възможности да дадемъ едно добро управление на тая страна. И, най-после, искамъ да разпрѣсна облацитъ на дребнавитъ, всѣкдневнитъ грижи, които сж надвиснали надъ нашето небе и презъ тѣхъ да посоча свѣтлата звезда на България, която грѣе тъй ярко, че всички български сърдца трѣбва да се изпълнятъ съ бодростъ и съ вѣра въ нашето свѣтло бъдеще.

Да, г-да народни представители, свѣтлата звезда на България грѣе въ този моментъ тъй ярко, както въ най-великитъ периоди на нашето национално съществуване. Следъ единъ периодъ отъ тежки разочарования и безпримѣрни страдания, ние отново сме на егейския брѣгъ, отисво Македония е възвѣрната въ предѣлитъ на майката-родина. Въ шеметния ходъ на събитията презъ тази година ние съ право виждаме прѣста на съдбата и тържеството на божествената правда. Въ границиитъ на независимата българска държава сж включени по-голяма частъ отъ българскитъ земи, които съ насиле бѣха изтрѣгнати и поставени подъ чуждо владичество. Заедно съ това сломенъ е и студениятъ обръчъ на злоба и недовѣрие, който цѣли 20 години ни обграждаше, а България отново заема мѣстото си, което съ право се пада на нашия народъ на Балканския полуостровъ.

Ето това положение ни изправя предъ нови, още по-тежки задачи за управление на държавата. Задачата на всички правителства и на всички Народни събрания винаги е била да се даде едно, колкото се може по-добро управление на държавата. Но днесъ, при обширнитъ граници, при новитъ всенни и политически условия, които се очертаватъ на Балканитъ и въ Европа, тѣзи задачи ставатъ още по-тежки и тѣхното най-бързо и най-сполучливо разрешение става още по-неотложно. Отраженията на продължителната и олустошителна война, която вилѣе въ Европа, се чувствуватъ твърде естествено въ всички области на нашия животъ. Държавнитъ финанси сж принудени да търсятъ все по-нови източници за задоволяване растящитъ нужди на държавата. Въ стопанския животъ изникватъ мѣжнотии, които налагатъ ограничения въ задоволяване на потребноститъ и разширяватъ по неочакванъ начинъ държавното вмѣшательство въ области, които по-рано бѣха предоставени изключително на частната инициатива и на свободното действие на естественитъ закони на производството и разпредѣлението на богатата.

Отраженията на войната сж дълбоки и въ духовния миръ на българитъ. Пропагандата на враговетъ ни употребява усилия да унищожи вѣрата ни въ утрешния день, да разстрои вътрешното единение и дисциплина, да поквари духа на българина. Тя търси да намѣри оржидя всрѣдъ народа ни за своята разрушителна работа. А наредъ съ

това изпълватъ задачитъ за свързване съ пѣтица старитъ предѣли на България съ новитъ територии, растатъ нуждитъ отъ уреждане и поддържане на транспортнитъ срѣдства, явяватъ се новитъ задачи за организиране и администриране на тѣзи територии, за организиране на учебното дѣло и т. н. и т. н. Това сж все задачи отъ вътрешната политика въ широкъ смисълъ на думата, и на тѣхъ именно азъ смѣтамъ, че трѣбва най-напредъ да спремъ нашето внимание.

Г-да народни представители! Въ центъра на тѣзи вътрешно-политически проблеми стои въпросътъ за нашето национално единство. Ето единъ възгласъ, който отъ години насамъ се разнася по българската земя отъ всички политически будни граждани. Ние всички говоримъ за необходимостта отъ единение на всички български синове въ тѣзи решителни дни на нашата история. Но даваме ли еднакво съдържание на този позивъ за народно единение? Ясно ли е преди всичко за самитъ насъ, какво разбираме подъ този така хубаво звучащъ лозунгъ?

Проблемата за вътрешното национално единение, така както се слага въ сегашния моментъ, е много обширна, тя има свои различни изгледи. Най-напредъ отъ своята външна страна тя ни се представя по най-различенъ начинъ. Ние се връщаме, г-да, въ нашата Бѣломорска областъ, следъ като тя бѣше обезлюдена отъ нейнитъ български жители, прокудени немили и недраги отъ тогавашната грѣцка властъ по силата на международни актове, които сж известни на всички. Трагедията на така нареченото грѣцко-българско изселване е въ паметта на всинца ни. Здравото българско население, което, дори споредъ даннитъ на една чужда администрация, споредъ даннитъ на администрацията на френския генералъ Шарпи, веднага следъ свѣтосътата война съставляваше тамъ мнозинството отъ жителитъ на Западна Тракия, днесъ е прокудено отъ тамъ и замѣстено съ грѣцки изселници, съ огледъ да се обезпечи по този начинъ завинаги владичеството на Грѣция върху тази българска земя.

Ето едно положение, което ни заставя да вземемъ решителни мѣрки отъ гледище на националното единение, да възстановимъ народностния характеръ на нашето Бѣломорие, като възвѣрнемъ тамъ ония българини, които насила и съ цената на толкова страдания трѣбваше да напуснатъ преди години своитъ огнища по волята на бездушни завоеватели.

Въ Македония — тази истинска българска земя, люлката на най-здравия народностенъ български духъ — ние сме изправени предъ задачи отъ другъ родъ. Следъ вѣковното турско владичество тамъ дойде сръбското владичество, съпроводено съ всестранини усилия за денационализиране на това население. Здравиятъ български духъ е устоялъ непоклатимъ предъ това могъщо влияние на югославската държавна властъ. Обаче това управление не е останало безъ следи, особено между младежта. Македония се връща въ общото българско отечество отпаднала, болна, както се връща въ майчинитъ скути синъ, който е билъ дълги години въ вражески пленъ. Ние трѣбва да държимъ смѣтка за това положение и да разберемъ, че вътрешното национално единство се постига съ планомерни усилия, съ нѣжни грижи и съ майчина любовъ. Мисълта, че трѣбва да се взематъ по-особени мѣрки за това, не бива никому да се вижда еретична. Тя не е признание за нѣкаква вътрешна слабостъ, а е продиктувана отъ здраво държавническо разбиране.

Въ Добруджа въ това отношение положението е по-добро поради обстоятелството, че тамошното население до балканската война живѣ въ предѣлитъ на свободна България. Но въпрѣки това, и тамъ има опустошения отъ мораленъ и материаленъ характеръ вследствие на чуждото владичество. И тамъ се налагатъ бързи, неотложни и особено топли грижи.

Но въпросътъ за националното единство не се изчерпва само съ тѣзи трудни и сложни въпроси за възстановяване на истинската национална спойка между населението отъ новосвободенитъ земи и това въ досегашнитъ предѣли на България. Той има своето голямо значение и когато се поставя въ своята обща форма, и тамъ налага особени конкретно посочени грижи.

Въпросътъ за националното единство, така поставенъ, като най-важенъ въпросъ на сегашното време, обхваща въ всичката нейна сложностъ задачата за осъществяване и за поддържане на вътрешното духовно единство на народа ни. Тукъ ние сме изправени предъ идеята за едно все-странно и всеобщо сътрудничество между всички фактори

на управлението и всички слоеве на народа за осъществяване на огромните държавни задачи в този момент. Това всеотдайно и всеобщо сътрудничество може да бъде изградено, само когато се постави върху здравата основа на обществената солидарност. Обществената солидарност, г-да — това е идеята за взаимната зависимост в благополучието на всички обществени слоеве от един народ, идеята за общата съдба на един цъл народ, независимо от неговите социални, професионални и културни различия — идеята за подчиняване на класовите, съсловните, личните интереси предъ общи, великия интерес на вълната общност, на нацията.

За щастие, по своето социално устройство българският народ е поставен в най-благоприятни условия за създаване и поддържане на националното и духовното единство на нацията на най-голямата висота. У нас отдавна са изчезнали съсловните дѣления и различия, завещани на много народи от тяхната история. За щастие, у нас не е имало нито ярко очертани обществени класи, нито затворени и наследствени професии.

Обаче има у нас сили, които упорито и системно са работили за разрушаването на националното единство. Кои са тия сили, г-да народни представители, вие ги знаете. Въ продължение на десетки години политически партии у нас, и по-специално така наречените лѣви политически партии, правѣха всичко, за да внесат дух на взаимни вражди и борби всрѣдъ българския народ. По-специално комунистическата партия с нейната добре организирана пропаганда се помъжи да направи всичко, за да създаде всрѣдъ българския народ противопоставянето на несъществуващи класови различия и да създаде условия за осъществяването на тяхния принцип за борба на класа противъ класа.

Следитѣ отъ тия усилия и сега не са напълно изчезнали. За щастие, много отъ заблудените синове, които вървѣха по следитѣ на една толкова опасна пропаганда, днес са се вразумили. Обаче ние трѣбва да помнимъ и да държимъ смѣтка, че въ това отношение трѣбва още много да се работи, за да заглѣхнатъ раздуханите вражди, за да заглѣхне озлобението, което е насаждано въ продължение на дълги години и при това с една системна упоритост.

Но не е само комунистическата партия, която насаждаше раздѣление и дух на вражди всрѣдъ българския народ. Имаше и други политически течения у нас, които, търсейки лесни успѣхи, отиваха по пътя на идеята за нѣкаква селска диктатура и се мъчеха да опълчатъ селото противъ града, да въоръжатъ работника отъ полето срещу работника отъ града, работника на черния трудъ противъ интелектуалния работникъ. И това увлечение, и тази напасть въ нашия животъ трѣбва да смѣтаме, че е преминала. И щастие ще бѣде, ако безпартийниятъ режимъ, който е усвоенъ отъ дълги години вече у нас, успѣе да ликвидира окончателно с тия остатѣци на печалното минало. И въ това отношение азъ смѣтамъ, че не ще бѣде излишно, ако се направи едно предупреждение, че се прави голѣма грѣшка, когато отъ нѣкои ръководни мѣста се правятъ опити, всрѣдъ единъ безпартийенъ режимъ да се събужда отново една идеология, която е погребана окончателно отъ духа на сегашното време.

Но изчезнали ли са всичките опасности отъ духовното разединение на българския народъ? Имаме отъ миналото оставени дълбоки следи и отъ онова непрекъснато чуждо влияние, което по möglichи и най-различни пътища се упражняваше върху нашата действителност. Дѣлението, г-да, на българските граждани на „фили“ и на „фоби“ вече принадлежи на историята. Ние се намираме наистина предъ едно всеобщо отрезвяване, когато съзнанието, че въ днешния моментъ всѣки българинъ трѣбва да бѣде само българофилъ, е пустнало вече дълбоки корени. Всички ние, управници и народни избраници, имаме дълга да работимъ още въ тази посока, за да се разбере, че българинътъ трѣбва да служи преди всичко на върховните интереси на своя народъ, да служи преди всичко на своята държава. И много жалко впечатление произвеждатъ опитите на нѣкои даже издигнати хора да таксуватъ един или други български граждани още като нѣкакви „фили“ или като нѣкакви „фоби“. За честта на българския народъ, всрѣдъ неговата ръководеща интелигенция и всрѣдъ голѣмитѣ народни маси, „филитѣ“ и „фобитѣ“ вече са се изпарили. Останало е само едно „филство“ — любовта, загрижеността за интереситѣ на България. (Ржкоплѣскания)

Но все пакъ, понеже въпросътъ за националното единство е много важенъ, нека да се вгледаме съ по-голям

внимание къмъ това, което ни обгражда, и да се запамете, нѣма ли елементи, които биха се явили въ разрѣзъ съ тази толкова голѣма необходимостъ да се закрепни националното единство на народа ни.

Г-да! Азъ виждамъ една опасностъ за единството на народа ни въ оня духъ, който се насажда всрѣдъ известни професионални организации. Азъ бихъ желалъ, щото професионалните организации у насъ да разбератъ, че тяхното главно предназначение въ държавата не е защитата на професионалните интереси, не е насаждането и развиването на професионалния егоизъмъ, защото при затрудненото стопанско положение, което неизбежно настѣпва, този професионаленъ егоизъмъ може да доведе до твърде опасни вътрешни конфликти и сътресения. Азъ бихъ желалъ, въ основата на професионалните организации, които са необходимостъ за сегашния политически моментъ, да се насажда идеята за обществена солидарност, идеята за служба на народъ и на държава отъ страна на тия организации. Това трѣбва да се изтъква на пръвъ планъ, а не само и не главно защитата на професионалните материални интереси. (Ржкоплѣскания)

Но трѣбва да направя и едно предупреждение по отношение на едни прояви, които, за щастие, не са много голѣми, но които добиватъ своите отражения въ тази деликатна област. Това са писанията на нѣкои млади господа, амбициозни и бързачи да поженатъ по-скорошни успѣхи всрѣдъ четещата публика. Това наскъсване на бедни противъ богати, това закачане съ известни слоеве и срѣди у насъ, това спекулиране съ нѣкои инстинкти, които не са много похвални, като завистта, злобата, стремението къмъ по-добъръ животъ и т. н., не бива да се използва особено въ такива времена, когато вътрешното, духовното единство на нацията е най-важната задача за управление и за обществени инициативи.

Г-да! Голѣмитѣ задачи, които сегашното време слага предъ държавата, ни налагатъ дългъ да хвърлимъ единъ погледъ и къмъ нашето държавно устройство и къмъ функционирането на нашата държавна машина. Въ времето, когато предъ държавата са поставени толкова сложни задачи за разрешение, когато функциите на държавата се разширяватъ, най-добре проличаватъ недѣлнитѣ на държавната машина. Въ такива времена най-остро се чувствува нуждата отъ тяхното бързо отстраняване. Но ще се постави въпросътъ: възможно ли е сега при тази обстановка да поправимъ, да изкоренимъ недѣлнитѣ на нашата държавна машина, които са много стари, които отдавна са се загнили тамъ и които по едни или други причини не можаха да бѣдатъ отстранени презъ толкова спокойни години?

Азъ смѣтамъ, г-да народни представители, че никога не е късно да се поправи едно зло, което може да бѣде опасно. Азъ смѣтамъ, че дори и когато държавниятъ локомотивъ е въ движение съ най-голяма скоростъ, пакъ има какво да се поправи, пакъ може да се поправи онова, което се очертава като опасностъ за правилното движение.

Е, добре, г-да, когато говоримъ за нашето държавно строителство, когато се вглеждаме въ нашата държавна машина, азъ, съ рискъ да стана оегчителинъ предъ това Събрание, ще изтъкна пакъ дветѣ голѣми, дветѣ основни злини, които разяждатъ нашия държавенъ организъмъ и съ които трѣбва, по единъ или по другъ начинъ, да се ликвидира. Тѣзи две голѣми злини на нашия държавенъ организъмъ са: бюрократизмътъ и разпокъсаността на усилията на отделните администрации.

Преди нѣколко години още, когато стоехъ на оная маса (Сочи министерската маса) и носѣхъ непосредственъ отговорноститѣ по управлението, азъ отъ тази трибуна повдигнахъ въпроса за опасноститѣ, които растящия бюрократизъмъ представлява за нашата държава. Моята целъ не бѣше тогава да пожена евтини успѣхи съ повдигането на този въпросъ, а да го изнеса предъ народното представителство и предъ обществото като единъ въпросъ, чието уреждане изисква усилията на много години и на нѣколко последователни правителства. Нѣколко месеца следъ това само азъ си отидохъ, а за борбата противъ бюрократизма въ нашата държавна машина се направи много малко или почти нищо. Днесъ бюрократизмътъ е още по-засиленъ и се явява като едно още по-голямъ държавно зло, защото съ разрастване функциите на държавата расте и броятъ на държавните служби, растатъ областитѣ отъ обществения и частния животъ, въ които държавата се вмѣства, расте броятъ на чиновницитѣ, затруднява се контролата надъ тяхъ, понижава се тяхното качество, засилва се тяхната безотговорност.

Въпросътъ за чиновническата отговорностъ стои въ центъра на болния и на голѣмия въпросъ за борбата

срещу бюрократизма. Този въпрос, формално погледнато е добре поставен по нашето законодателство. Нашите чиновници не са безотговорни; напротив, по силата на законите, над тях тежи дисциплинарна и уголовна отговорност, които, обаче, не са ефикасни. Тези отговорности не са ефикасни, защото се умалочават от духа на чиновническата солидарност, който бързо се създава при съвместната работа и който се изразява в една снизходителност към грешките на подчинените, в взаимно прикриване между подчинени и началници и в умаловажаване на грешките.

За това съдействуват и разните професионални съюзи на държавните чиновници, съдействуват и слабата иерархическа зависимост на длъжностните лица от разните степени на служебната стълба, а наред с това и дълбоко насадената у нас система на работене чрез комисии, съвети и т. н. У нас, по силата на законите, за да се вземат известни решения, трябва да се съберат определени колективни тела, съвети, комисии и т. н. Тази система освобождава фактически чиновниците от отговорности в случаите, когато те би трябвало да вземат най-отговорни и най-важни решения. Отговорният началник, скрит зад решенията на едно колективно тело, трудно може да бъде уловен. Комисията и съветите, г-да народни представители, са противни на духа на нашия режим, те са противни на новото време, те са противни на духа на съвременната държава, която изтъква принципа на едноличното водачество в живота. Когато искаме да създадем хора със съзнание за своите отговорности, хора, със съзнание за своя дълг, ние трябва при гласуването на законите да премахнем всички възможности за прикриване на отговорните чиновници зад комисии, зад съвети, конференции и т. н. колективни безотговорни тела.

Аз бих казал, че за развитието и за заздравяването на бюрократизма у нас донкъде способствува и цензурата, която се упражнява много пъти може би в разрез с инструкциите, които са давани от най-високите места. Поне когато ние управлявахме, инструкциите, дадени на цензурата, бяха винаги в смисъл да не се спира нищо, чрез което се разкрива неправилно изпълнение на дълга от страна на държавните чиновници. Струва ми се — повтарям — че донкъде и цензурата съдействуваша за насаждането на този дух на безотговорност върху държавните чиновници.

Във този ред на мисли може да се постави въпросът: не е ли стабилитетът на държавните чиновници една от причините за развитието на бюрократизма у нас? Г-да народни представители! Аз не съмтам, че стабилитетът на чиновниците е причина за отрицателните прояви на нашия бюрократизъм. Стабилитетът на чиновниците е една необходимост за техническото усъвършенстване на нашите чиновници. Стабилитетът на чиновниците не противоречи на идеята за пълното прокарване на принципа на отговорността на чиновниците. Наопаки, той може да бъде много добре съчетан с въпроса за чиновническата отговорност, стига този стабилитет на чиновниците да бъде правилно използван и единствено с оглед към интересите на службите.

Как да се борим против бюрократизма? — Това е големият въпрос, който трябва да си поставим във реда на тези разсъждения.

Таско Стоилков: Анкети по три месеца!

Д-ръ Николай Николаев: Тъкмо това искам да кажа и аз, бай Таско. — Е, добре, г-да, няма друго средство за борба против бюрократизма извън засилването на обществения контрол. У нас, обаче, това е трудно. Във Германия и във Италия има контрол на партията чрез партийните комисари във всички учреждения. Но шом у нас нямаме възможност да организираме един такъв контрол над чиновниците, необходимо е да се справим с друга една проблема — с проблемата за преголемата претрупаност на нашите министерства.

Необходимо е също така да се издигне още повече престижът на Народното събрание като контролен институт. Аз бих желал, Народното събрание, особено във тези времена, по-често да предприема парламентарни анкети, на които, обаче — веднага предупреждавам — не бива да се гледа само като на средство за търсене отговорности на министрите, но и като на средство за борба против проявите на бюрократизма.

Обаче аз съмтам, че най-ефикасното средство за борба срещу бюрократизма у нас се явява разтоварването на министерствата от тази страшна претрупаност, пред която те днес са изправени. И тук дохождам

до един въпрос, който съмтам, че във днешните времена, въпреки всичко, има своето много голямо значение, защото е тясно свързан с нашето държавно устройство, с устройството на цялата наша държавна машина.

Г-да народни представители! Ние сме поставени под режима на търновската конституция. Ние трябва да нагледим устройството на нашето държавно управление с оглед на предписанията на конституцията. Без да излизаме от рамките на тази конституция, ние трябва да отбележим някои настъпни нужди на сегашното време. На първо място е необходимо да се ревизира министър-председателският институт. Според старите концепции за демократическа и парламентарна държава, министър-председателят беше „primus inter pares“, той беше пръв между равните. Той беше ръководител на едно министерство, който се явяваше във Министерския съвет да го председателствува и имаше по-голям авторитет от останалите свои колеги по силата на обстоятелството, че по негово предложение се съставяха кабинетите и че той държеше във ръцете си възможността за подаване колективната оставка на цялия кабинет. Днес, във съвременната държава, при сложните и тежки задачи, пред които са поставени всички държави, институтът на министър-председателя се коренно промени. Идеята за министър-председателя като „primus inter pares“ не задоволява вече никого. Министър-председателят днес е нещо повече от един министър пръв между своите равни колеги. Днес той е „capo di governo“, той е шеф на правителството, той е глава на управлението. Това е човекът, който е длъжен да държи във ръцете си пулса на цялото управление, който трябва да бъде арбитър между всички останали министри, който трябва да остане на висота много по-голяма, отколкото тая, на която стояха по-ранните министър-председатели. За това е необходимо да се организира и самата служба на министър-председателя по по-друг начин, отколкото тя беше организирана по-рано.

Вие знаете, че във течение на десетилетия ние живяхме при положение, когато при Министерския съвет имаше един единствен секретар и няколко писари и разсилни. Днес функциите на министър-председателя, като министър-председател, а не като шеф на едно министерство, са толкова усложнени, толкова измънени и толкова разрастнали, че се налага нуждата от една особена организация на министър-председателството. Ние вече във нашето законодателство във течение на последните няколко години тръгнахме по този път. Съв редица закони ние поставихме постепенно нашия министър-председател във едно положение по-различно от това, във което бяха по-ранните министър-председатели. Ние му дадохме правото на надзор върху държавните служители от всички ведомства, ние му дадохме правото на надзор върху цяла редица организации и учреждения, които не са непосредствено свързани с министерството, което той възглавява съгласно конституцията.

Е добре, г-да народни представители, при тази нова постановка на въпроса за министър-председателството, при тази нова организация, която се налага за министър-председателството, не може повече министър-председателят да бъде шеф и на отделно министерство. Министър-председателят трябва да излезе извън сферата на прилагането на частните усилия, за да се отладе изцяло на своята задача като арбитър между своите колеги, като глава на управлението. И във това отношение ние се намираме пред една необходимост, която е съзнана във всички почти държави — министър-председателят да остане министър-председател без портфейл.

Възможно ли е това по нашата конституция? Няма ли нужда за осъществяването на тази реформа да прибягнем към измъненето на конституцията? Не, г-да народни представители. Както ще ви докажа след малко и по друг един също така важен въпрос, а именно тоя за създаване на държавни подсекретари при министерствата, тези два въпроса са много лесно разрешими, без да се нарушава не само буквата, но и духът на нашата конституция. Нашата конституция във чл. 161 определя точно броя на министерствата във България. Министерствата са 10. Те бяха некога по проекта за конституция 7, станаха после 6 във първото велико Народно събрание, за да бъдат увеличени през 1893 г. на 8, а във 1911 г. — на 10. Явно е, че животът с своето развитие във ония години, които сега ни изглеждат свършено нормални във сравнение с времената, които живяхме, тогава още е наложил и се е чувствувало, че съв тези 6 първоначално, а 8 по-после министерства, не може да се работи. Самият живот увеличава работата, компетентностите

и сферите на влияние на министерствата и поради това се налага увеличаване на броя на министерствата.

За съжаление, нашата конституция въ това отношение има своите стриктни повеления. Броят на министерствата не може да бъде увеличен. Но нашата конституция никъде не говори, какъв трябва да бъде броят на министрите. Въ чл. 161 се казва, че министерствата са 10. Въ чл. 162 се казва, че начело на всяко министерство стои министър, което ще рече, че не може да има министерство без министър, но съвсем не значи, според конституцията, че не може да има министър без министерство. Понеже министрите се назначават и уволняват от Царя; понеже въ чл. 152 не е казано, че Царят може да назначава и уволнява само 10 души министри; понеже според чл. 150, който определя състава на Министерския съвет, последният се състои от министрите, без да се указва техният брой, понеже най-после въ чл. 163 от конституцията е казано, че Царят има право да назначава и уволнява лица на всичките правителствени длъжности — следователно, ако длъжността министър без портфейл бъде предвидена съ единъ обикновен закон и бъде включена въ бюджета на държавата, абсолютно никакво нарушение на конституцията няма да има, ако съществуват такива министри без портфейл.

Също така значително би се облекчила нашата държавна машина и особено би се спомогнало да се води борбата против бюрократизма, ако се въведе и у нас системата на държавните подсекретари, облечени съ правата на царски комисари по конституцията. Държавният подсекретаръ ще бъде единъ помощник на министъра, който, обаче, за разлика от сегашните главни секретари, главни директори и директори ще има правото, по силата на чл. 91 от конституцията, да се явява тукъ въ тази зала, на тази маса (Сочи министерската маса) или на друга маса, отсреща, и да бъде отговорен, да носи политическа отговорност на равно основание съ министрите предъ Народното събрание.

Г-да! Когато пледирамъ, когато изнасямъ предъ васъ този въпросъ, не мислете, че правя някаква лична кауза отъ тази рабста.

Единъ народенъ представител: Кой мисли такова нѣщо?

Д-ръ Николай Николаевъ: Десетте министерски мѣста стигатъ, за да мине човѣкъ презъ тяхъ.

Христо Статевъ: Много надежди давате. Шомъ допуснете това, министрите може да станатъ и 20. Обнадеждватъ се всички.

Д-ръ Николай Николаевъ: Въпросътъ е да се даде възможностъ за правилно държавно устройство. Г-нъ Статевъ! Единъ голѣмъ държавникъ, къмъ памѣта на когото и Вие имате голѣмо уважение, покойниятъ Стамболовъ, въ IV велико Народно събрание презъ 1893 г. внесе единъ проектъ за измѣнение на конституцията, въ който се казваше: „Числото на министерствата се определя съ особенъ законъ, който се счита приетъ, ако за него дадатъ гласъ си най-малко две трети отъ всичките представители на обикновеното Народно събрание“. Още въ 1893 г. този предвидливъ нашъ държавникъ е схващалъ, че животътъ може да сложъ такива задачи предъ държавната машина, съ които определенитъ отъ конституцията министерства да не могатъ да се справятъ; че може да дойде едно задръстване на държавната машина, каквото е дошло днесъ, и тогава обикновеното Народно събрание ще трябва да има властта да определя броя на министерствата. И въ една своя бележита речъ предъ великото Народно събрание Стефанъ Стамболовъ е защитилъ много добре, съ здраво държавническо чувство, това свое предложение, което, за съжаление, не се е посрещнало добре тогава отъ народните представители и той впоследствие го е отеглилъ.

Е добре, каква ще бъде ползата отъ това? Трябва ли да се обосновавамъ предъ васъ? Азъ сѣтамъ, че ако увеличимъ броя на хората, които носятъ не само дисциплина и условна отговорност на общо основание като чиновници, но които носятъ обществено-политическа отговорност за своите дѣла, ние ще дадемъ възможностъ на претрупанитъ сега министри да упражняватъ единъ по-ефикасенъ контролъ въ своите министерства, да се справятъ по-лесно съ многобройните проблеми, които се слагатъ предъ техните министерства, и по този начинъ държавната машина ще върви по-сигурно, ще върви по-добре.

Заедно съ това, г-да народни представители, азъ съмъ убеденъ, че по този начинъ ще се тури край на едно зло,

което се шири все повече и повече и което се явява като една отъ лошитъ прояви на бюрократизма у насъ. Това е така наречената чиновническа децентрализация. Това е този постояненъ, напълно оправданъ и естественъ стремежъ на министрите да се разтоварватъ отъ грижите, които по законъ лежатъ върху тяхъ, като съ особени заповѣди делегиратъ голѣма частъ отъ своите права на своите чиновници. Чиновниците у насъ все повече и повече се облачатъ съ права, които са права само на министъръ. По този начинъ министърътъ, понеже е претрупанъ съ работа, неусѣтно изтървава отъ рѣшетъ си, и при най-добро желание да бъде истински шефъ, една голѣма частъ отъ областитъ, надъ които той трябва да бди и за които той носи отговорността. Такива помощници на министрите, отговорни предъ Народното събрание, облечени съ отговорностъ предъ Народното събрание по силата на чл. 91 отъ конституцията като царски комисари предъ Народното събрание, азъ сѣтамъ, че ще бъдатъ едно много полезно сръдство за поправяне на неудобствата отъ това строго определяне броя на министерствата въ нашия животъ.

Таско Стоилковъ: Ще се намѣрятъ млади човѣци, така че няма да останатъ празни тия мѣста.

Д-ръ Николай Николаевъ: Може да бъдатъ и стари, бай Таско.

Таско Стоилковъ: Млади. Старитъ минаха.

Д-ръ Николай Николаевъ: Г-да народни представители! Като говоримъ за нашата държавна машина, трябва да държимъ сѣтка и за единъ другъ недѣжъ: разпокъсаността на усилията на нашата администрация. Отдавна е крайно време да се обединятъ разнитъ административни дейности на държавата. Обаче, поради необходимостта да се групиратъ разнитъ обществени служби въ ведомства, дойдохме до групирането на всичките обществени служби въ десетъ министерства, които, обаче, останаха разпокъсани едно отъ друго, а отъ тукъ и тая печална разпокъсаностъ въ усилията, при която резултатитъ отъ администрирането се свеждатъ често пѣти до нула.

Какъ може да се помогне на това? Министерскиятъ съветъ, като едно обединително звено, несъмнено упражнява своето благотворно влияние за намаляване разпокъсаността на отдѣлните администрации. Обаче той не е достатъченъ. Не можемъ да чакаме отстраняването на това зло само чрезъ Министерския съветъ. Необходимо е едно обединение на всички администрации — съ изключение на съдебната и на военната — въ рѣшетъ на областните директори, като се прокара принципътъ за двойната подчиненостъ на всичките длъжностни лица: една подчиненостъ техническа по отношение на съответните министерства и една подчиненостъ политическа, въ широкъ смисълъ на думата, спрямо областните директори. Ролята на областните съвети по посочване нуждитъ на отдѣлните области, по разпредѣляне кредититъ по държавния бюджетъ, предназначени за задоволяване на техните нужди, също така трябва да се разшири, и по този начинъ да дойдемъ до намаляване на вредните последици отъ тази страшна централизация, която довежда работитъ дотамъ, че за утвърждаване плана на едно селско училище трябва да се идва въ София, за постройката на единъ мостъ трябва да се пита София. Отъ друга страна, трябва да се спре тази разпокъсаностъ на усилията, лето една администрация често пѣти предприема действия, които са въ разрѣзъ съ усилията и действията на друга администрация.

И най-после, г-да, като говоримъ за недѣжитъ на нашето държавно устройство, азъ мисля, че не бива да си закриваме очитъ и предъ едно обстоятелство, върху което искамъ сега да се спра. Това е обстоятелството, че, независимо отъ политическия режимъ, независимо отъ формата на управление въ една държава, правниятъ редъ трябва да бъде спазванъ най-строго и съ най-голѣмо внимание. Нѣкои сѣтатъ, че авторитарниятъ режимъ може да позволи безогледно да се шири произволътъ на властниците. Това е голѣмо заблуждение. При авторитарния режимъ властниците са облечени съ голѣма власт, но тази власт е подъ закона и тази власт почива върху единъ здравъ правовъ редъ. И ние, увеличайки се по чужди образци, не бива нито за моментъ да изпускаме значението, което строгото спазване на правовия редъ въ държавата има за общественото спокойствие и за издигането престижа на самата държава. Съ редица закони ние дадохме много голѣми права на отдѣлни администрации, които иматъ право често пѣти да налагатъ на отдѣлните граждани санкции и наказания, които по последиците си нѣкой

пътят сж по-тежки и отъ наказанията, които се налагатъ отъ съдилищата. Но мисля, че е умѣстно да се напоми, че при упражнението на тая голѣма и необходима споредъ мене власт, дадена на администрацията, трѣбва да се спазватъ известни законни форми, известни предписания, и че не бива да се отстъпва отъ тѣхъ, когато се касае да се налагатъ наказания, съпроводени съ лишаване временно отъ свобода, съ налагането на страшни, разорителни, огромни глоби. Въ такива случаи необходимо е фактитъ, които се инкриминиратъ, да бждатъ добре обосновани и добре доказани. Ние не можемъ да искаме отъ администрацията да върви по пътя на едно съдебно следствие, съ всичката негова сложна и бавна процедура, но ние имаме право да искаме, когато се упражнява една толкова голѣма власт, тя да не се упражнява възъ основа на недовѣрени доноси, да не се упражнява възъ основа на голословни твърдения, украсени съ много голѣми фрази, които, обаче, иматъ недостовѣренъ характеръ. Ние имаме право да искаме, когато се правятъ обиски, да се изпълняватъ всички елементарни предписания, които трѣбва да се спазватъ при предварителното дирене отъ съдебните власти: да се съставятъ протоколи, да присъствуватъ лицето, на което се прави обискъ и т. н. Защото, г-да, азъ смѣтамъ, че правниятъ редъ е основата за сѣществуването на всѣкаквъ другъ редъ въ държавата. И затова трѣбва да бдимъ. Ние трѣбва да бждемъ особено чувствителни за неговото спазване.

Азъ зная, че може да ми се каже: посочете примѣри, посочете случаи. Примѣри и случаи нѣма да посочвамъ. Азъ зная, че се упражнява отъ страна на правителството известенъ контролъ върху действията на тѣзи органи, обаче този контролъ, мисля, че ще бжде полезно, ако бжде още повече засиленъ и ако бжде обърнатъ внимание на всички държавни служители, които сж облечени съ власт, че тя трѣбва да се упражнява целесъобразно и законосъобразно единствено съ огледъ на висшите интереси на държавата.

Г-да! Естествено е, че въ такива изключителни времена нуждитъ на държавата сж голѣми; че разходите на държавата растатъ ежедневно, често пѣти безъ да бждатъ предварително правилно предвидени, и много естествено е, че заедно съ това и финансовитъ тежести върху населението ще растатъ. Ще растатъ и грижитъ на управлението къмъ откриване на все по-нови и по-нови източници за извличане на доходи за държавата. Обаче въ такива времена грижитъ за постоянно поддържане на държавните финанси въ добъръ редъ трѣбва да бждатъ много голѣми, защото нѣма нищо по-лесно отъ това, неочаквано и неумѣстно да се намѣримъ всрѣдъ безредие и непредвидени мъжнотии. Днешниятъ режимъ има една отъ голѣмитъ си заслуги въ това, че презъ периода отъ 1935 г. досега можа да тури въ редъ държавните финанси, като ги изведе отъ снова извънредно тежко положение, което бѣше резултатъ на стопанската и финансовата криза въ предшествуващите години и на грѣшките на нѣкои управления отъ миналото. Този редъ въ държавните финанси можа да бжде установенъ, между другото, и чрезъ една политика на пестеливо и внимателно използване на държавните срѣства, безъ при това да се спѣва творческиятъ размахъ на управлението. Тази пестеливостъ и внимание въ разходите е една черта, която е свойствена на българина, тъй като пестеливостта е била винаги едно отъ ценните качества на нашия народъ. Смѣтамъ, че ще бжде полезно да си припомнимъ тази истина днесъ, когато сж възможни известни увлѣчения въ разточителностъ. Нуждитъ на държавата трѣбва да бждатъ задоволявани, но тѣ трѣбва да бждатъ градиращи, като се изостави снова, което не е строго необходимо днесъ. Не е дребнавостъ да пестимъ десетките хиляди левове на държавата, гдето може да се пести, защото милионитъ и милиардитъ левове се образуватъ отъ стотици и хиляди левове. Въ това отношение азъ, безъ да съмъ скѣпникъ въ частния си животъ, оставамъ убеденъ привърженикъ на една политика на по-здраво стѣгане на държавната кесия.

По отношение търсенето и намирането на източници за държавния бюджетъ, днешниятъ режимъ има една твърдо установена линия на прогресивно прехвърляне на финансовитъ тежести върху словеситъ, които могатъ да понасятъ по-лесно тѣзи тежести. Това е много добро, но и въ това отношение трѣбва да се пази една разумна мѣрка и да се пазимъ отъ опасни увлѣчения. Нека винаги да помнимъ, че кокошката, която носи златни яйца, ако бжде заклана, ще престане да носи. Въ това отношение се налага особено внимание при фискалното законодателство, съ което не може ч не бива да се взематъ мѣрки съ обратна сила, нито да се законодательства по начинъ, който би могълъ да внесе затруднения и смутъ въ областта на производството и търговията.

Г-да народни представители! Нѣкои отъ преждеговорившитъ се спрѣха най-подробно на проблемитъ по отношение на народното стопанство и на продоволствието. Навѣрно и други оратори ще изкажатъ ценни мисли по тия така важни въпроси, които привличатъ днесъ всеобщото внимание и които понѣкога се слагатъ не безъ известна острота.

Отраженията на събитията, които ставатъ по свѣта, сж неизбежни и сж чувствителни въ тая областъ. Въ цѣла Европа се чувствуватъ едни или други затруднения, както въ продоволствието, така и въ правилното отправление на стопански животъ. Тѣзи отражения не могатъ да не засегнатъ и България. Мнозина, г-да, си въобразяватъ, че всичкитъ тия мъжнотии по отношение на продоволствието могатъ да бждатъ отстранени чрезъ най-широка държавна намѣса, която, споредъ схващанията на нѣкои, основани върху наблюденията на чужди образци, би трѣбвало не само да вземе въ рѣцетъ си разпредѣлението на продуктитъ, но да измѣсти всецѣло търговцитъ и дори да се намѣси въ производството, като спѣне всѣка лична инициатива. Необходимостта отъ това се обяснява съ спекулата, черната борса и т. н.

Азъ искамъ тукъ да обърна вниманието ви, да се предпазимъ отъ увлѣчения по чужди образци, които, приложени на наша почва, често пѣти даватъ незадоволителни резултати, понеже цѣлятъ нашъ държавенъ строй, понеже нашата държавна машина не сж приспособени за такива огромни задачи. Да не изпускатъ въ тия деликатни времена изъ предвидъ основното правило, че въ трудни моменти трѣбва да се опираме главно на българския битъ, на българскитъ традиции и на конкретнитъ възможности, съ които държавата разполага. Нашиятъ държавенъ бюрократизъмъ, нашата разпокѣсаностъ въ усилията на отдѣлнитъ администрации сж непригодни за провеждане докрай на идеята за държавното вмѣшательство. Съ рискъ да стана непопуляренъ между васъ, азъ ще настоя да не се прилага напълно системата на общественото запасване, а тя да се остави като корективъ на системата за частното запасване, което, особено за селата, е едно битово явление, разбира се, като то бжде контролирано и ограничавано до разумнитъ и допустими размѣри. Трѣбва да се помни, че това е една много деликатна областъ въ която и най-малкитъ грѣшки и забавания могатъ да дадатъ катастрофални последици. Никѣде другаде не е необходима такава предвидливостъ и такава безпорѣшностъ въ работата, както тукъ. И азъ трѣбва да кажа, че голѣма честь прави на правителството, загдето на нѣколко пѣти, шомъ забележи, че сж направени нѣкои грѣшки въ тая областъ, веднага взима мѣрки за тѣхното коригиране. Ще посоча специално най-прѣшния случай — въпросътъ за снабдяването на мѣстното население съ царвули.

Но, г-да, това, което споредъ мене, стои въ центъра на този голѣмъ, труденъ, деликатенъ въпросъ за продоволствието и за стопанската дейностъ въ тѣзи времена, това е обстоятелството, че този въпросъ не е само технически, но и психологически, и че той е много повече въ сегашно време психологически, отколкото технически. Тукъ дохождаме до установяването на основната максима, че въпросътъ за правилната организация на продоволствието е единъ въпросъ за довѣрие на народа къмъ правителството.

Г-да! Дохождамъ до единъ отъ най-болнитъ въпроси, който стои въ основата на проблемата за бждещето на сегашния режимъ. Необходимо е здрава връзка между управление и народъ. Какъ да се установи и какъ да се поддържа тая връзка? Мнозина отъ васъ ще си спомнятъ, че навремето, като министъръ на вътрешнитъ работи, азъ говорихъ, че рано или късно ще се дойде неизбежно до изграждането на една обществена сила, която да застане като опора на режима. Помисли се тогава, че искамъ да създавамъ нѣкаква правителствена партия, като се даде превратно тълкуване на моитъ думи. Минаха ценни години и нищо, или почти нищо, не се направи въ това направление. Всѣщностъ моитъ мисли тогава не бѣха правилно разбрани.

Работата, г-да, е другаде. Касае се за организирането на българската общественостъ върху основитъ на днешния режимъ. Разпокѣсанитъ професионални организации, надѣхани съ професионаленъ егоизъмъ и съ стремѣжъ къмъ защита на чисто материални, професионални интереси, трѣбваше поне отчасти да се политизиратъ, като подъ политизирани разбирамъ насаждане въ тѣхъ основнитъ идеи на сегашния режимъ, каквито сж идентъ за обществената солидарностъ и за необходимостта отъ всеотдайно служене отъ страна на всички български синове предъ общитъ интереси на народа и държавата. Многобройнитъ и разпокѣсани родолюбиви организации трѣбваше да се събератъ

въ едно и да послужат като щитъ на държавата. Многобройните чиновнически съюзи тръбваше да се преустроят въ духа на едно истинско служене на държавата. Младешката тръбваше да се насочи по правилен път.

Наистина, всичко това се прави сега. Ние четохме преди няколко дни извещения на г-на министъра на вътрешните работи въ „Вестникъ на вестниците“, че се пристъпва и къмъ групиране на националните сили. Всичко това е много добре. Но не щеше ли да бъде още по-добре, ако всичко това беше станало навреме? После, въпросъ е дали и сега ще се поправятъ досегашните грѣшки, дали и сега нѣма да се бюрократизиратъ ръководствата на тия организации, като се пропѣди обществениятъ духъ отъ тяхъ. Азъ само поставямъ въпроса.

Но, г-да, по този начинъ не се разрешава още основниятъ въпросъ — въпросътъ за доверието, което народътъ тръбва да има къмъ правителството, къмъ управлението. Не е въпросъ за днешното правителство. Съ това не се изчерпва основниятъ, кардиналниятъ въпросъ за създаване на една здрава, трайна връзка между народъ и управление. Всъщностъ при нашия режимъ връзката между народа и управлението — това е Парламентътъ. И отъ тукъ иде голѣмото значение на днешното Народно събрание. Азъ не съмъ съгласенъ съ тия, които, пакъ, водейки се по чужди образци, смѣтатъ, че Парламентътъ въобще, както и българскиятъ Парламентъ, сѣ въ упадѣкъ и че тръбва да гледаме на тяхъ като на институции, останали отъ миналото, които изживяватъ последните си дни. Не може, г-да, при режима, който установихме отъ толкова години насамъ, да не се увеличава всѣки день значението на Парламента като солидна, като трайна, като жива връзка между управлението и народа. Съзнанието за това значение на Парламента тръбва да проникне здраво въ нашитъ редове, съ него тръбва да бъде изпълнено и правителството, което тръбва отъ своя страна да прави всичко възможно, за да издига престижа на Народното събрание.

Отъ своя страна, също така, много важенъ е днесъ — по-важесъ отъ всѣки другъ пътъ — и въпросътъ за престижа на управлението. Въпросътъ за престижа на управлението е единъ голѣмъ въпросъ, единъ въпросъ, съ който е свързано по-нататъшното съществуване на нашия режимъ, съ който е свързано, бихъ казалъ, и бъдещото развитие на нашата държава. Управлението тръбва да бъде облъчено съ престижъ. Но на що ще се основава този престижъ? Той ще се основава преди всичко на сътрудничеството съ Народното събрание. Народното събрание, и специално XXV Народно събрание, даде безброй доказателства за това, че то е изпълнено съ желание да се издигне престижътъ на правителството, да го държи на нужната висота, като едно отъ най-ценните условия за преустрѣването на страната. Но престижътъ на управлението ще дойде, преди всичко и надъ всичко, отъ неговитъ творчески дѣла. При нашитъ режими, г-да, нѣма други фактори, нѣма откъде другалъ едно правителство да черпи своя престижъ. Въ това отношение правъ беше бившиятъ министъръ-председателъ г-нъ Георги Кюсеиновъ, който отъ първия день на своето управление си постави като задача да даде добро управление на страната и който непрекъснато, главно чрезъ редица творчески дѣла, се мъчеше да изгражда престижа на управлението.

Подчертавайки тѣзи истини, азъ искамъ, щото и въ сегашното правителство да има тая увѣреностъ, че всички останали фактори въ страната, които могатъ да му дадатъ престижъ, му го даватъ, но че и то, съ дѣлата на своето творческо управление, ще закрепи, ще издигне на все по-голѣма и по-голѣма висота своя престижъ.

Г-да народни представители! Азъ свършвамъ. Естествено е, че не е възможно въ едно толкова късо време да бъдатъ засегнати всички въпроси, които днесъ се налагатъ на вниманието на Парламента. Зная, че нѣкои отъ васъ ще кажатъ: „Е, това ли е всичко, което имаме да кажемъ! Къде е острата критика, която тръбваше да направите сега, за да поправите толкова злини, които се ширятъ?“ А други ще кажатъ: „Това ли е народниятъ представителъ, приобщенъ къмъ управлението, който подлага на всеуслышание на преценка ценноститъ на това управление и на тоя режимъ!“

Г-да народни представители! Азъ зная, че не мога да угодя на всички, и не се стремя къмъ това. Азъ искамъ само да изпълня моя дългъ не само като народенъ представителъ, но и като скромнъ ратникъ за създаването на този режимъ, въ подкрепа на който всички ние днесъ служимъ и съ който всички ние свързваме толкова много надежди. Отъ 1935 до 1938 г. ние тръбваше да водимъ борби за създаването и закрепяването на този режимъ.

Достатъчно е да ви напомня нѣколко момента: изборитъ за общински съветници отъ 1937 г., изборитъ за XXV обикновено Народно събрание презъ 1938 г. и работата и борбитъ, които се развиваха въ самото XXIV обикновено Народно събрание. Тогава се подлагаше на съмнение стойността на цѣлия режимъ. Тогава се слагаше на съмнение възможността да съществува единъ такъвъ режимъ и чрезъ него да се изгражда благополучието на народъ и на държава. Е добре, тия времена минаха. Днесъ на министерската маса и на депутатскитъ банки стоятъ мозина отъ онѣзи, които тогава, въ ония времена на борби за утвърдяването на режима, или бѣха съвсемъ настрана, или дори бѣха въ редоветъ на нашитъ противници. Днесъ и тѣ сѣ убедени поддържници на този режимъ, и това е най-доброто доказателство за неговата крепкостъ, за здравитъ основи, върху които той е изграденъ, и за неговото голѣмо значение не само за сегашните моменти, но и за бъдещето на нашия народъ.

Е добре, г-да, като е така, нѣмамъ ли право, стоейки на становищата, които имаме при изграждането на режима, да поставя известни въпроси; нѣмамъ ли право да се запитамъ: тамъ ли сме още, вървимъ ли още къмъ по-нататъшното закрепване и заздравяване на режима, или има нѣкои колебания, или има нѣкои нѣща, които тръбва да бъдатъ отстранени? Този е смисълътъ на моята критика. Тѣзи, които чакатъ една разрушителна критика отъ тая трибуна, ще бъдатъ дълбоко излъгани, защото ние не можемъ да рушимъ едно дѣло, на което сме служили, за изграждането на което сме работили, за което сме давали жертви и сме водили страшни борби. (Ръкоплѣскания).

Но не можемъ да стоимъ безучастни къмъ проявитъ на този режимъ, а затова имаме право да се отнасяме съ загриженостъ и да се запитваме за по-нататъшнитъ негови прояви. Азъ съмъ дълбоко убеденъ, че за България беше едно щастие, гдето презъ 1934 г. се тури край на оня политически редъ, който съществуваше дотогава. Азъ съмъ щастливъ, че презъ априлъ 1935 г. се започна поставяне основитъ за изграждането на единъ новъ редъ, който ни позволи да се освободимъ отъ хиляди недѣли на миналото и да насочимъ държавата къмъ единъ спасителенъ пътъ, чиито постижения вече сѣ предъ цѣлия български народъ.

Г-да, въ този моментъ, когато се намираме предъ блѣскавитъ резултати на една външна политика, водена упорито, съ постоянство, съ гѣвкавостъ, съ изкуство, когато сме предъ свършения фактъ на нашето национално обединение, ние имаме дългъ да се проникнемъ повече отъ всѣкога съ въра въ този режимъ, който ни позволи да вървимъ така смѣло по единъ избранъ пътъ и да постигнемъ по този пътъ такива ценни постижения. Но заедно съ това ние имаме и единъ другъ дългъ: ние имаме дългъ да помнимъ, че тѣзи постижения, толкова ценни за насъ, ние ги имаме благодарение на нашето върно сътрудничество съ нашия великъ съюзникъ отъ свѣтовната война и съ останалитъ наши съюзници отъ тая война. И затова смѣтамъ, че е мой дългъ, преди да слѣза отъ тая трибуна, да напомня на народното представителство две обстоятелства. Първо, да напомня здравитъ, трайниятъ връзки на приятелство, които свързватъ България съ нейнитъ велики съюзници и които намѣриха особено ярка проява въ начина, по който презъ месецъ мартъ тази година германскитъ войски бѣха посрещнати въ цѣла България. А заедно съ това да напомня нѣщо друго, което тукъ не се каза, но което ние имаме дългъ да изтъкнемъ: начина, по който германскитъ войски се държаха въ България.

Г-да народни представители! Азъ искамъ съ моитъ скромни сили да отбележа, че преминаването на германската войска презъ България беше преминаване на една приятелска войска; че държането на германскитъ войници беше държане на синове на единъ храбъръ и дисциплиниранъ народъ, които се отнасяха съ уважение къмъ населението отъ градове и села на България, които се отнасяха и съ най-високо уважение и зачитане къмъ българския суверенитетъ. (Ръкоплѣскания)

И още азъ искамъ да си спомнимъ, че въ тѣзи моменти, когато ние разискваме надъ въпроситъ, които така живо интересуватъ нашето отечество, тамъ по бойнитъ полета отъ Мурманскъ, презъ обширнитъ степи, сега заедени, на Русия и до пустинитъ на Африка се биятъ нашитъ храбри съюзници, и макаръ че България не взема непосредствено участие въ тия действия, тя стои на своя постъ, като вѣренъ съюзникъ. Да си спомнимъ, че въ тѣзи моменти, когато ние мислимъ тукъ за нашитъ грижи, за нашитъ работи, които въ свѣтовейъ масштабъ сѣ толкова дребни и малки, ние имаме дългъ да насочимъ мисълта си къмъ тия синове на храбритъ съюзни народи, които се биятъ

за великата кауза на нова Европа, а заедно съ това и за каузата на нашата малка страна. Да имъ отправимъ тази наша мисълъ, изпълнена съ благодарностъ и съ преданостъ, и заедно съ това да отправимъ навсѣкѣ по свѣта нашата гореща и непоколебима увѣреностъ въ блѣскавия, въ победния изходъ на борбата, която сега тѣ водятъ. (Продължителни ржкоплѣскания)

Христо Статевъ и д-ръ Никола Минковъ: Петъ минути отидихъ, г-не председателю!

Председателствуващъ Никола Захариевъ: Давамъ петъ минути отидихъ.

(Следъ отидиха)

Председателствуващъ Никола Захариевъ: (Звъни) Заседанието продължава.

Има думата народниятъ представителъ г-нъ Сотиръ Яневъ.

Сотиръ Яневъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Изказаха се шестъ души наши колеги по отговора на тронното слово; засегнати бѣха доста много въпроси, които се отнасятъ къмъ областта на нашата външна и вътрешна политика, и въпрѣки това считамъ, че въпроситѣ не сѣ изчерпани, има какво ново да се каже въ тия дебати отъ всички които тепърва ще говорятъ. Азъ сѣщо ще се опитамъ да повдигна нѣкои нови въпроси, които се отнасятъ до нашата външна политика, а по-късно ще си позволя и единъ малкъ погледъ върху нашата вътрешна политика.

Преди нѣколко дни д-ръ Гюбелсъ въ една своя статия, публикувана въ списанието „Дасъ гайхъ“, постави единъ въпросъ за нѣмския народъ: кога и какъ? Въпросътъ се отнася до войната: кога ще свърши и какъ ще свърши? Въ тази статия познатиятъ майсторъ на пропагандата, единъ отъ най-големитѣ популяризатори на голѣмитѣ идеи за германския народъ и за европейското обществено мнение, изказа една много върна и интересна мисълъ. Той каза че яснотата никога не е била поводъ за слабостъ, но винаги сама е била поводъ за сила. Ето тази яснота търсимъ и ние, когато навлизаме въ въпроситѣ на нашата външна и вътрешна политика.

Г-да народни представители! Самиятъ актъ на тронното слово внесе не малка яснота върху проблемитѣ, които ни интересуватъ. Декларативни положения съществуватъ въ самата тронна речъ, положения, които сѣ интересни за насъ, които готвимъ отговоръ на тронната речъ; декларативни положения съществуватъ, които интересуватъ европейското обществено мнение и цѣлия свѣтъ, защото, макаръ да сме една малка държава — а днесъ сме много по-големи, отколкото бѣхме — положението ни на Балканитѣ, обстоятелството, че единствена България на днешно време разполага съ една запзена военна сила, ни придава значение, ни придава тежестъ и, следователно, за нашата държавна политика се интересуватъ и голѣми, и малки народи, воюващи и неутрални.

Азъ подчертавамъ тоза обстоятелство, защото съмъ сподѣлялъ и въ тия събрания, които сме правили въ провинцията ние, всички депутати, мисълта, че цената на българската държава, значението на единъ народъ презъ тия събития, които се развиватъ подъ знака на войната, достоинството на народа не се изчерпва само въ неговата културна мисия, но това значение свѣтътъ вижда въ военната сила на този народъ, защото днесъ оржикето разрешава голѣмитѣ международни спорни въпроси.

Следъ декларативнитѣ положения въ самата тронна речъ идватъ дебатитѣ. Въ тия дебати, и главно въ отговора на тронното слово, се изразява волята на нашия народъ, отношението, което българскиятъ Парламентъ взема къмъ оповестенитѣ становища на правителството, респективно изразени отъ Държавния глава по тия въпроси. И, следователно, когато Парламентътъ се занимава съ външна и вътрешна политика, той изразява мнението на народа, той взема отношение къмъ проблемитѣ, които се слагатъ отъ времето. И отъ тази гледна точка всички мисли, всички разсъждения, които се правятъ отъ тази трибуна, иматъ една много важна целъ. Ако се касае до преценка на изминатъ пътъ, то тази преценка, направена отъ тукъ, въ смисълъ на одобрение това, което е извършило българското правителство, ще намѣри отзвукъ въ самия народъ. И понеже ние имаме точно тая задача — да рекапитулираме резултатитѣ на нашата външна и вътрешна политика — заради това нашитѣ думи, нашитѣ преценки иматъ обществена стойностъ.

Г-да народни представители! Една политика се ценитъ преди всичко по нейнитѣ резултати. Една политика може да не успѣе въ задачитѣ, които си е поставила и зсе пакъ тя може да не бѣде отречена. Такива случаи историята помни, такива случаи сме имали и ние въ миналото — да се стремимъ къмъ нѣщо и да не сме го постигнали. Като не сме го постигнали, това не значи, че ние трѣбва да отречемъ пътя, по който сме вървѣли, стига да имаме основания въ интереситѣ на държавата и на народа.

Но, г-да народни представители, една политика, която е успѣла, една политика, която дава резултати, да бѣде преценена, да бѣде утвърдена като правилна, това е най-лесното нѣщо. И ние, при дебатитѣ при отговора на сегашното тронно слово, не се намираме въ особено затруднение, за да убедимъ себе си, да убедимъ българския народъ, че пътятъ, който е следванъ отъ България, е единъ пътъ ползотворенъ; че той е далъ резултати, които сѣ насърчителни и които говорятъ, че тая политика е била правилна.

Г-да народни представители! Ако цѣлостно това е върно, все пакъ трѣбва ли да се гозори за този курсъ, има ли какво да се каже за това, което сме направили досега, за тази политика, която е следвана отъ България, и защо трѣбва да се каже? — Има, има какво да се каже и има защо да се каже.

Г-да народни представители! За да отговора на този въпросъ така, основанията ми сѣ следнитѣ. Събитията, отъ които единъ малкъ секторъ, интересуващъ насъ, е нашата външна политика, не сѣ приключени.

Ние сме въ тѣхния ходъ. Ние живѣемъ при тѣхното развитие. Следователно, ако събитията не сѣ приключени, и нашата задача не е приключена. Грижитѣ на правителството и грижитѣ на Парламента, следователно, не сѣ преустановени. Ето това е причината, въ развитието на тия събития, когато ние имаме ползотворни резултати, да бѣдемъ будни. Ние трѣбва да поддържаеме тази будностъ и въ нашия народъ, за да избѣгнемъ каквито и да било изненади.

Г-да народни представители! Азъ оставамъ настрана чисто декларативнитѣ положения, които сѣ легнали въ тронното слово. Азъ искамъ, обаче, да подчертая целта въ нашитѣ разисквания — една целъ, която е свързана съ каузата на българската държава. Тази целъ азъ я виждамъ въ усилията на правителството и усилията на българския Парламентъ да поддържаеме въ изправностъ нашата военна мощъ. Тая целъ е поставена, защото, повтарямъ, войната не е свършена, и още защото, макаръ и резултатитѣ отъ пътя, по който ние сме вървѣли досега, да сѣ тѣй насърчителни, долу, всрѣдъ народа, въ известни срѣди на народа, всрѣдъ нашата интеллигенция, все има известни резерви, все има единъ скептицизмъ. А нѣма и нѣщо друго — има опити да се zlepостави курсътъ, който се следва отъ българската държава. И когато тия опити ние сме ги констатирани въ обиколкитѣ си изъ България, въ села и градове, когато ние сме се натъквали на домогвания да се zlepостави нашиятъ външно-политически курсъ, това значи, че предъ насъ, предъ правителството, предъ Парламента сѣ поставени задачи, въ които нашата бдителностъ е абсолютно необходима.

Г-да народни представители! Всѣщностъ отъ дебатитѣ, които се развиха по отговора на тронното слово миналата година, досега какъвъ новъ елементъ има въ нашата външна политика и въ външното положение на България? Касае се до една рекапитулация на тѣзи външнополитически отношения на България къмъ чуждитѣ държави, и особено къмъ нашитѣ съседи. Последниятъ пътъ, когато ние се занимахме съ външнополитическитѣ въпроси, това бѣше 1 мартъ 1941 г. Вие помнете, че нашиятъ Парламентъ гласува единодушно, безъ дебати, при слаби протести, при единични протести отъ опозиционнитѣ срѣди, решението на правителството да влѣзе въ Тристранния пактъ. И тогава имаше известни резерви и известни прокобавяния за този актъ. Вие си спомняте, г-да народни представители, и анонимната литература, която се разпространяваше и която стигна и до насъ, въ която се поддържаеше тезата, че влизането на България въ Тристранния пактъ значи война, значи въвеждането на България въ сферата на войната. Вие помнете обясненията на нашия външенъ министъръ, обясненията и речта на нашия министъръ-председателъ, които ни предупредиха, които ни освѣтиха тукъ въ тая зала, а имаше възможностъ да ги чуемъ и въ нашето заседание на мнозинството. Една истина остана да бѣде потвърдена отъ събитията — че влизането ни въ Тристранния пактъ не означаваше война, защото България и до днесъ не е намѣсена въ войната, за наша радостъ и за утешение на цѣлия български народъ. Присъединяването ни къмъ Тристранния пактъ

отговаряше на една военна конюнктура във Европа, при която стоеето ни въ позицията на неутралитетъ ставаше невъзможно, първо, и, второ, стоеето ни въ тази позиция бѣше и опасно и несъобразно съ интереситѣ на българския народъ и на българската държава. Защо? Затова защото въ развитието на голѣмия конфликтъ, на борбата между Германия и Англия, военнитѣ събития дойдоха до нашитѣ граници. Тукъ се създаде единъ обектъ интересенъ за тия, които воюватъ. А тѣзи, които воюватъ, не се интересуватъ отъ резервитѣ на една или на друга малка държава. Днешната стратегия на войната не се интересува отъ граници, отъ прѣчки, които сѣ завещани отъ политическата география на Версайлска Европа. И ние бѣхме поставени, значи, въ едно положение да избираме, да опредѣлимъ нашето становище къмъ воюващитѣ. И ето, благодарение на това, че ние опредѣлихме нашето поведение, като влѣзохме въ Тристранния пактъ, ние улесихме военната задача на германското главно командване. Но същевременно, чрезъ това решение и чрезъ успѣха на германската войска, се сложиха и нашитѣ въпроси — за отношенията ни съ съседитѣ и за разрешаването и на нашия националенъ въпросъ. Често пакти не се поставятъ тѣзи предврително. Събитията ги изтъкватъ. Ние може би преди тия събития не сме смѣтали и не сме се надѣвали, че толкова скоро ще настѣпи часътъ, ще настѣпи моментътъ за тѣхното разрешение. Но събитията раждатъ събития, събитията изжаждатъ проблемитѣ, които сѣ създадени отъ политически строй на Европа, и тѣхното разрешаване става една неизбежностъ, една необходимостъ. Когато се решаваатъ тѣзи въпроси за насъ, да поддържашъ тезата за неутралитетъ, това би значило да се откажешъ отъ права, които етнографски и географски имашъ; това би значило да проявишъ малодушие; това би значило да проиграешъ една кауза, за която нашиятъ народъ отъ зѣкове е мислилъ и се е борилъ.

Какво се създаде, прочее, следъ нашето участие въ Тристранния пактъ и следъ ликвидирането на войната на Балканитѣ? Ние дойдохме до завземането на териториитѣ, които бѣха взети въ по-раннитѣ войни отъ Сърбия и Гърция, не говоря за Добруджа, тъй като добруджанскиятъ въпросъ се ликвидира по-рано. И настѣпи единъ моментъ новъ въ отношенията къмъ нашитѣ съседи. И това е единъ проблемъ, който е живъ, който пари, дори и въ сегашния моментъ на нашитѣ отношения съ бивша Югославия, на нашитѣ отношения съ настояща Сърбия, макаръ и неутвърдена като държава въ окончателни граници. Но веднага, г-да народни представители, следъ като се ликвидира съ Югославия, следъ като ние вземахме Македония, всички ние бѣхме свидетели на една кампания срещу насъ въ сражението на силитѣ отъ Осъта печатъ, въ нашитѣ съседни държави, които станаха жертва на военна катастрофа. Заговори се веднага за едно предателство къмъ славянството, радиостанциитѣ загрозиха за това, че България безскрупулно, безъ срамъ турнала кръстъ на единъ договоръ за приятелство, сключенъ съ Югославия, за да може по този начинъ да си изкове едно оръжие срещу насъ; че сме единъ народъ, който не държи смѣтка за своитѣ политически и международни ангажименти. Вие сте чули това нѣщо, всички го знаете. Е, добре, не е ли сега моментътъ удобенъ, за да направимъ една мѣничка равносмѣтка за нашитѣ отношения съ Югославия по поводъ на тия обвинения? Азъ мисля, че е крайно време сега. По-късно не ще представлява интересъ тази тема.

Г-да народни представители! Около въпроса за нашия пактъ за приятелство съ Югославия твърде много се говори, твърде много се писа. Мнозина бърчиха вежди, мнозина живѣха съ огорчена душа, като мислѣха, че сѣ направени голѣми концесии на югославянската идея, като мислѣха дори, че сѣ пожертвувани нѣкакви интереси отъ страна на България. Азъ смѣтамъ, че ние можемъ по този въпросъ да бѣлемъ кратки и ясни, като кажемъ, че пактъ за приятелство съ Югославия не е миниралъ отъ нашата външна политика. Ако това бѣше вѣрно, упрѣкътъ щѣ не да бѣде основателенъ. Но този упрѣкъ е неоснователенъ, защото формално българската държава не обявя догъ война на Югославия. И ако ще се търсятъ отговорности за това, което стана, за югославската катастрофа, тѣзи отговорности издѣлно е да бѣдатъ търсени въ София. Но за менъ е съществено да обясня, че подписването на този пактъ, на който нѣкои сѣ отдавали по-голѣмо значение, а други сѣ отлагали по-малко значение, е въ реда на нѣщата. Официалнитѣ мѣста и лица неминуемо е трѣбвало да вървятъ въ официалния курсъ. Други, които сѣ били малко по-неофициални и които сѣ изказвали

своето мнение — има български ежедневни вестници, както бѣше, напиримѣръ, и както е в. „Зора“ — тѣ върѣха въ своята линия, имайки по-голѣма резерва къмъ това, което ставаше съ Югославия. Но всички българци, и онѣзи, които държаха смѣтка за специалнитѣ отношения на България къмъ нейнитѣ съседи, които знаеха и си даваха смѣтка за мѣжнотитѣ и опасноститѣ, които ни грозиха на 1939 г., когато прѣстенътъ около насъ бѣше цѣлостенъ, прѣстенъ на вражди, и за онѣзи, които сѣ имали винаги едно отрицателно становище къмъ сръбството, силейки се на историята, която история истинна и цѣлостно говори противъ политиката на едно искрено разбирателство между сърби и българци — и единитѣ, и другитѣ, обаче, бѣха съ отворени очи; знаеха каква е проблемата за отношенията между българския народъ и сръбския народъ, между българската държава и Югославия. Азъ искамъ да ви напомя, че въ тая областъ, безъ да подсилваме, безъ да се афектираме и да знаяме елементъ на страсть, ние бихме могли да погледнемъ и да се позволимъ на известни документи, малко известни на широката публика, които рисуватъ отношението на сръбството къмъ България въ много драстични и черни краски.

Г-да народни представители! На 1915 г. преди обявяването на войната отъ България, преди нейната намѣса, въ Нишъ бѣше издадена една тайна брошура, която носи името „Афористични мисли за попълване идеята за велика Сърбия“, а подзаглавие „Само за лично съобщение“, отпечатана въ 200 нумерирани екземпляри. Този екземпляръ е № 117. Въ тази книга, повѣрителна, тайна, четемъ два характерни пасажи, които ни отварятъ очитѣ, за да знаемъ, какво е интимното отношение на сърбитѣ къмъ българската държава и къмъ българския народъ. Позволете ми да цитирамъ само две изречения. Въ тази книга на едно мѣсто се казва: (Чете) „Единствениятъ начинъ за установяване мира на Балканитѣ е, като се направятъ българитѣ по-слаби отъ тѣхнитѣ съседи.“ На друго мѣсто четемъ: (Чете) „Мирътъ на Балканитѣ ще бѣде още въ опасностъ, докато България не се намали още отъ сегашния си ръстъ“ — касае се за ръста на България следъ 1913 г. — „Толкова, колкото и днесъ тя, тя е равна по сила на зѣска друга отдѣлна балканска държава и дори по-силна. Тя трѣбва да бѣде по-слаба. Тя трѣбва да обхванцъ само истинския български елементъ отъ Ихтиманъ до Варна. Българскитѣ области, въ които живѣятъ сърби (шоллука), гърци и т. н., трѣбва да се дадатъ на тия народи. Тогава народностното начало ще бѣде задоволено и нуждата отъ миръ сѣщо задоволена.“

Г-да народни представители! Въ 1915 г. е това. Подобни писания вие ще ги намѣрите на страницитѣ на сръбския печатъ много често. Цената на този документъ е, че се разкриватъ интимнитѣ отношения, които сърбитѣ сѣ имали къмъ българската държавна идея, отношенията имъ къмъ българската националностъ. Азъ не искамъ да цитирамъ обиднитѣ изрази, чрезъ които сърбитѣ сѣ се отнасяли къмъ българската национална култура, къмъ нашия националенъ характеръ. Издѣлно е това. Но цитирамъ това нѣщо, за да изтъкна една мисль — че сърбитѣ въ отношенията си къмъ България, и то тогава, когато сѣ приказвали за приятелство, сѣ се ръководили отъ интимното намѣрение да отслабятъ България, да я доведатъ до безсилие, за да може по този начинъ да има миръ на Балканитѣ.

Г-да народни представители! Ние българитѣ сме били винаги съ по-широко сѣрдце. И когато дойде този пактъ по съображения за разкъсване на враждобния обръчъ около насъ, въ този моментъ никой отъ добритѣ българци, които по съображения на държавна политика отстояха разбирателството между България и Югославия, колкото и това разбирателство да е сръбнато прѣчки отгътитѣ въ Югославия, не декларираха, че спорниятъ въпросъ между насъ и тѣхъ сѣ приключени. Напротивъ, въ разбирателството, въ приятелството се търсѣше модусъ за едно мирно уреждане на тия спорни въпроси. Докато това е било възможно, е другъ въпросъ, но фактътъ е, че събитията се развиваха така, че и тѣзи малки опити, тѣзи малки възможности, които се очертаваха поне въ миналото следъ сключването на този пактъ за приятелство, изчезнаха, защото сръбската външна политика допринесе за единъ решителенъ завои, който свърши съ югославската катастрофа.

Съ тия обяснения азъ искамъ да подчертая и да обърна вниманието на онѣзи, които се опитватъ да злепоставятъ българския политически моралъ, които търсятъ отговорности отъ насъ, че тѣ трѣбва да знаятъ, че вина у насъ нѣма и че това, което стана съ Югославия, е резултатъ на тѣхното искрено отношение.

Г-да народни представители! Въ навечерието на тия събития през пролътта, имаше един момент, въ който се очертаваше възможността за влизането на Югославия въ Тристранния пакт. Вие знаете, какво направиха въ Български: дойде превратът, и превратаджийското правителство денонсира фактически тази възможност. Оттам нататък станалото се знае: Югославия отиде въ войната, тя стана жертва на войната. За отбелязване е, че злото отношение, което сърбитъ имаха към насъ, безъ каквото и основание да е било дадено от насъ, тѣ го проявиха и въ отношенията си къмъ Съветска Русия, която, както ви е известно, игра една голѣма задкулисна роля около балканската военна кампания. Азъ ви напомнямъ ролята, която игра сръбскиятъ дипломатъ д-ръ Гавриловичъ, пълномощниятъ министъръ на Югославия въ Москва, който, споредъ разкритията, които ставатъ въ последно време, е съветвалъ Симовича, обещаващъ му е не само единъ приятелски пакт, какъвто се сключи, но и воененъ съюзъ съ СССР. Разбира се, Съветигъ не направиха тази решителна стѣпка, но истина е, че Югославия се опита да заложу на съветската карта и чрезъ Съветигъ да минира акцията на Германия. И тукъ ние бѣхме пакъ жертвата, защото сръбитъ имаха възможността въ Москва да кажатъ: „Виждале ли ги българигъ, всѣщностъ тѣ сѣ причина за войната, за тоза, което се готви на Балканитѣ.“ Тѣ се опитваха въ Москва да ни представятъ за германофили, а въ Берлинъ да ни представятъ като опасни за нѣмството. Тия задкулисни игри, тия подлости сѣ твърде характерни, но известно е, че който твърде много шари, който твърде много се опитва да злепостави други, често пѣти самъ става жертвата. Ето това се случи и съ сръбитъ.

Разбира се, г-да народни представители, и днесъ отношението на сръбитъ къмъ България е твърде интересно. Интересно е, защото и днесъ въ Български — като изключимъ единични малки прозрения и трезви мисли на отдѣлни хора — казватъ: „Не скърбимъ, че Югославия изчезна и че Сърбия остана малка държава, но скърбимъ и се ядосваме, че България стана голѣма.“ Това е чувството на завистъ. Това е чувството, което минира доброто съседство. На тая политика този пѣтъ станаха жертва именно политическиятъ ръководни сръбди, отъ които зависѣше съдбата на Югославия.

При сегашното положение интригитъ противъ насъ не идватъ само отъ Български и отъ сръбството. Тѣ идватъ и отъ сръбомански сръбди. Въ Македония продължаватъ да ровятъ и се опитватъ да вдигнатъ лозунги, които нѣматъ нищо общо съ по-раншното поведение на сръбитъ. Днесъ сръбитъ сѣ най-голѣмитъ защитници на идеята за автономна Македония. Сръбитъ особено усърдно се опитватъ да взематъ този лозунгъ на македонцитѣ и да поощряватъ известни тежнениа, които на комунистическа почва се опитватъ да създадатъ, за да миниратъ, да злепоставятъ българската държава. За всички тия нѣща, г-да народни представители, трѣбва да се държи добра смѣтка.

Не бихъ говорилъ за гърцитѣ, съ които ни раздѣля историческа вражда и съ които имаме една смѣтка отъ 1919 г., когато отнеха отъ българското отечество Тракия. И този народъ стана жертва на своята мегаломания. Обаче и днесъ, когато се намира въ нещастие, продължава да върши една задкулисна провокаторска, конспираторска дейностъ, насочена срещу българската държава. Г-да народни представители! Азъ не говоря наизустъ, азъ имамъ предвидъ факти въ тая посока. Гърцитѣ се домогатъ да ни злепоставятъ предъ нѣмцитѣ, опитватъ се да представятъ своята политика като дѣло на неотгрозни политики, а цѣлниятъ грѣцки народъ билъ приятелски разположенъ къмъ Германия. Опититъ имъ да убеждаватъ нѣмскитѣ войници и нѣмскитѣ офицери въ добритѣ чувства, които иматъ къмъ великия Райхъ, сѣ едни подли опити, една игра, която трѣбва да бѣде разбулена. И азъ съмъ дълбоко убеденъ, че дипломатическиятъ и военни представители на Райха добре преценяватъ приятелството отъ зоръ, приятелството по принуда и приятелството по сърдце и по общи интереси. Не съмъ изненаданъ и не бива да бѣдемъ изненадани, че днесъ и сърби, и гърци действуватъ по този начинъ. И Гърция, и Сърбия винаги сѣ имали въ резерва опредѣлени политически лица, предназначението на които е било, ако официалниятъ курсъ е единъ, тѣ да обезпечатъ доказателства за приятелство съ противния лагеръ. И днесъ продължава тая конспиративна дейностъ, тая скрита неофициална дипломация за злепоставяне на България и на българската държавна кауза. Азъ мисля, че и това е единъ важенъ въпросъ, който и правителството, и ние трѣбва да го имаме предъ очи, за да не проспиваме събитията, за да опредѣляме и чагаждаме нашето действие къмъ това, което става около насъ.

Г-да народни представители! Несъмнено отъ това, което стана отъ мартъ месецъ досега, България се чувствува въ по-благоприятно международно и съседско положение, отколкото по-рано. Прѣстенътъ на вражда около насъ е разбитъ. Днесъ не съществува югославска армия; днесъ не съществува грѣцка войска. Отношенията ни съ румѣнитѣ сѣ опредѣлени — приятелски. България не е застрашена отъ едновременно възможни удари на нейнитѣ стари съседи и противници. Днесъ, като преценяваме това, което сме постигнали, смѣло можемъ да твърдимъ, че сме поставени въ по-благоприятно положение, отколкото бѣхме, да кажемъ, на 1939 г.

За всѣки е ясно, че днесъ ние имаме насреща си само едно х, едно неизвестно, което не е решено отъ събитията — това е Турция. Но каквото и да става съ Туция, подчертавамъ дебело, че нашитѣ отношения къмъ тая съседна държава сѣ били винаги приятелски. Изразъ на това приятелство се даде на 17 февруарий тази година чрезъ декларацията на българското и на турското правителства. Но не бива да забравяме, че не малкитѣ държави, не малкитѣ народи могатъ да се похвалятъ въ всички случаи съ свобода при вземане на своитѣ решения. Ние не знаемъ какъ ще се развиятъ работитѣ въ Близкия Изтокъ. Успѣхитѣ, които има германското оръжие на изтокъ срещу Съветигъ, сѣ твърде характерно указание за изхода на борбата, за тенденцитѣ и за възможноститѣ. Повече отъ сигурно е, че турската външна политика е крайно наблюдателна. Тя изчаква да види една по-решителна развръзка на изтокъ.

Но, г-да народни представители, не бива да забравяме, че отатѣкъ, на източнитѣ турски граници, има английска войска, макаръ и колониална, има съветска войска, макаръ и незначителна. Следозателно, въ нашитѣ предвиждания на това, което може да стане, не бива да смѣтаме за абсолютно изключенъ единъ обратъ. Въ днешно време въ политиката всичко е възможно.

Тепърза ще има да се изясни и това, което вчера е станало въ Анкара — промѣната на председателя на Министерския съветъ. Идва г-нъ Сарачоглу — външниятъ министъръ. Тепърва ние ще сме любопитни да видимъ, ще внесе ли тази промѣна нѣкакъвъ новъ елементъ въ външната политика на Турция. Г-да народни представители! Азъ съмъ наклоненъ да вѣрвамъ, че още утре ние ще прочетемъ декларация, че политиката остава непромѣнена. Обаче съ огледъ на съображенията, които изложихъ, ние трѣбва да бѣдемъ всетаки осторожни, всетаки бдителни, защото днесъ има една тема, която се разяква и въ Москва, и въ Лондонъ: какъ да се намѣри слабъ фронтъ, за да бѣде създаденъ новъ фронтъ. Вие знаете резервитѣ, които се правятъ и въ Лондонъ, и въ Вашингтонъ, резерви, които се изразиха публично въ смисълъ, че създаването на единъ новъ фронтъ въ Европа е една мѣтна, неизпълнима работа. Обаче съ огледъ на това, че войната се прегася къмъ Близкия Изтокъ, съ огледъ на това, че най-близо по периферията на Европа сѣ именно нашитѣ територии, съ огледъ на това, че едни евентуални военни действия къмъ Египетъ може да усложнятъ положението, ние не бива да заспиваме на нашитѣ лаври, на нашитѣ успѣхи и не бива да създаваме всрѣдъ нашия народъ убеждение, че задачата е разрешена и че ние трѣбва да мислимъ само за нашето мирно стопанско добруване, къмъ което имаме голѣма слабостъ. (Ржкоплѣскания)

Г-да народни представители! Единъ другъ моментъ въ развитието на международното положение, засѣгащъ насъ, дойде чрезъ германо-съветската, германо-руската война. Тая тема не се засегна тукъ отъ преждеговорившитѣ. Позволете ми да кажа само нѣколко думи, които ще иматъ за целъ да хвърлятъ мѣничко свѣтлина, защото проблемътъ за отношенията на България къмъ Съветска Русия е не само единъ външно-политически проблемъ; той е и за насъ и вътрешно-политически проблемъ, който дава от време-навреме признаци на криза въ нашия вътрешенъ животъ.

Г-да народни представители! Азъ съмъ съмъ писалъ много пѣти, поддържалъ съмъ тази теза, че ние бѣхме твърде добре дотогава, докогато германци и руси бѣха заедно. Поддържаше се едно равновесие: редица съзетски приятели и русофили трѣбваше да приематъ германцитѣ като приятели; и редица германски приятели, поради приятелството между Германия и Съветска Русия, приеха приятелството съ Съветигъ. Вие помните декларацията на г-нъ Александъръ Цанковъ по този въпросъ. Но, г-да народни представители, промѣни се положението. На 22 юний се създаде конфликтътъ, избухна войната. Излишно е да отиваме въ историята на тоя конфликтъ. Моето дълбоко убеждение е, че това решение, да се форсира мирътъ, да

се форсира приятелският пакт от страна на Германия, съвсем не е резултат на един каприз; убеждението на цяла мислеща Европа е, че тая стъпка, направена от германското държавно ръководство, е резултат на едно здраво предвидение, на познаване на настроенията на съветската държава по отношение на Европа. Оставям всички данни, които съм ви изложил, и намирам, че е ненужно да бъдат възпроизведени тук. Аз съм връщам, обаче, към положението на България. Аз искам да подчертая една мисъл, която трябва да бъде покрита с документите за нашите отношения към Съветска Русия, държава, с която и днес ние поддържаме редовни дипломатически връзки при маса инциденти, които са от такъв характер, че ако ние не се ръководим от желанието да не създаваме сами събития, тия връзки можеха да рухнат.

Г-да народни представители! Във отношенията ни с Съветите ние имаме редица актове от 1934 г. досега, които говорят за една добра воля от наша страна, за приятелство, за разбирателство. Помнете, че на 23 юли 1934 г. бях възстановени дипломатическите ни връзки с Съветите. Помнете, че на 5 януари 1940 г. бяхе сключен търговският договор с Съветите. Помнете, че на 30 октомври 1938 г. в София беше открита изложба на руската книга. Помнете сключването на въздухоплавателната конвенция от 17 февруари 1940 г. Помнете комуникетото на „ТАСС“ по присъединяването на България към Тристранния пакт от 3 март 1941 г. Помнете съветската нота до българското правителство от 9 септември 1941 г., с която се правеха упреци на България, че тя не била коректна, че тя нарушила своя неутралитет и приятелските си ангажменти. Помнете и отговора, който даде България на съветската нота на 15 септември 1941 г.

Г-да народни представители! Във всичките тези дипломатически и културни актове, българската външна политика, нашата общественост беше абсолютно лоялна. Нашата общественост винаги е поставяла коректността като важен елемент във отношенията с другите народи. Ние не сме допринесли абсолютно съ нищо за войната, за конфликта между Германия и Съветска Русия. Ние даже, по силата на едно дозрение, както ви е известно, поехме защитата на интересите на Райха пред Съветите. Съ ни да една стъпка от наша страна не сме дали повод да бъдем ругани, да бъдем злепоставяни, да бъдем отричани, както това прави Москва. И винаги това, което сме правили от 1939 г. насам, е било върху базата на постигнатото приятелство и сътрудничество между Райха и Съветите по силата на договора от 23 август 1939 г.

Никога, обаче, не бива да се поддържа илюзията за когото и да било, че българската държава въ преследване целите, които тя има, ще се ръководи от един романтизъм. Така наречената „славянска идея“ за нашата политическа история отдавна е една негативна проява. Българската държава при постигане на своите цели, при своето самоутвърждаване е търсила приятелството на всички народи, които са виждали в българския народ един творчески елемент, една културна и военна сила. След възобновяването на връзките с Съветска Русия у нас се явиха мнозина, които говореха за приятелство, за стопанско сътрудничество, за търговия с Русия. Тъ не бяха комунисти, тъ не бяха болшевики; тъ се ръководеха от държавните интереси. При предположението, че приятелството между двата велики народа, германци и руси, ще бъде запазено докрай, ние имаме всички интереси да бъдем добре и с едините, и с другите. Нашите предпочитания, обаче, нашите симпатии са били винаги към германския народ, който и като военна сила, и като културен елемент, и като народ със голем творчески потенциал — за нас това е било винаги ясно — ще определя физиономията на днешния век. (Продължителни ръкоплъскания)

Г-да народни представители! Във Москва, обаче, попаднаха въ едно интересно заблуждение. Въ Москва започнаха да мислят, че България едва ли не е един узръл плод за болшеvizма. Въ Москва започнаха да мечтаят за българските черноморски брягове. Въ Съветска Русия ние с Деян Деянов видяхме уж случайно една карта на Балканския полуостров, на която бяха нанесени с червен молив руски военни бази по Дарданелите и въ Източна Тракия. На тази карта границите на България на изток не бяха по-далеч от тези, които днес имаме, а на запад, към Македония, там червеният молив не беше минал, което значи, че за съветската външна политика — не се касае за един официален документ, тук се касае до опит да ни се отворят очите и да ни се направят внушения — Македония като българска об-

ласт не е съществувала. По-интересно е, че хората от Москва започнаха да мислят, че въ България зрѣе не само русофилство, не само съветизъм, но че едва ли не България стои пред прага на една революция. И заради това тези наши хора, които говореха за приятелство с Съветска Русия, ръководени от съображенията, които упоменах, започнаха да се гледат накриво. И успоредно с официалните отношения, които имаха Съветите към нас, се развиваше след 1940 г. една тайна дипломация, която не изхождаше формално от Кремль. Тази тайна дипломация се ръководеше от Коминтерна.

Разбира се, срещу тия прийоми, срещу тия опити да се създаде едно смущение, да се печели душата на българския народ, като бъде тровена тази душа, българската държава трябваше да вземе своите мерки, взема ги и ще ги взема.

Г-да народни представители! Въпросът за нашите отношения с Съветска Русия е един въпрос интересен за нашата национална психология. Той стана вътрешен въпрос, който и днес продължава да ни занимава и който ни налага изключителна бдителност.

Г-да народни представители! Агенти и приятели на Съветите, неофициално, неотризиран от никого, и днес продължават, макар с отслабен кураж, да възлагат надеждите си на Съветска Русия. Позвовете ми да ви прочета един пасаж от брошурата на г-н Тодор Павлов: „Против обръкването на понятията“ от 1939 г., въ който ще видите надеждите и култа към Съветска Русия и ще сравните с това, което е днес. Той казва: „Всичкият оня шум, който се поде и подема все по-силно въ някои страни, а също и у нас от известни среди за програмно идейно капитулиране, за отстъпление от принципа на самоопредѣление на народите и пр. — всичкият тоя шум, за щастие, по всичко личи, ни най-малко не смущава съветския шахматен играч, който облада изумително здрави нерви и има въ ръцете си компаса на една научна теория, оказала се досега най-съвършена и най-идеална. А задъ гърба си той има едно морално сплотено и всеотранно организирано 180-милионно общество на повече от сто народа, излъчили от себе си и една армия, която всеобщо вече е призната за първостепенна военна сила въ свѣта.“

Ето надеждите, които се поддържаха въ българската общественост. И сега, когато събитията показваха, че шахматният играч е загубил играта и че престижът на непобедимата червена армия е смъкнат, позициите на съветизма са разколебани. От този момент ние сме поставени пред по-лека задача. Но задачата все още е задача. Тя стои пред нас и към нея ние трябва да бъдем също така извънредно бдителни.

Г-да народни представители! Много нѣща се промѣниха, много истини станаха достъпни за мнозина, но все пак още не е разрушен този култ към Съветска Русия. Затова нашите усилия трябва да бъдат не само да я развѣнчаваме, но и да поясняваме, да дадем истината на нашия народ, за да не живѣе съ илюзии, съ заблуди.

И аз, приключвайки с този въпрос и с цялата външно-политическа въпрос, бих поставил едно питане въ заключение: онѣзи, които, упълномощени или неупълномощени, по дипломатическа или по комунистическа партийна линия, съветваха да се създаде фронтът на Балканите срещу Англия или срещу Германия, да се създаде военен съюз между България и Съветите, какво всѣщност са препоръчали на нашата държава и на българския народ?

Г-да народни представители! Този въпрос е интересен и за онѣзи у нас, които смѣтаха, че България би постигнала резултати, ако отидѣше на страната на Англия, ако влѣзѣше въ Балканското споразумение, а не на тая линия, на която застана българското правителство и българската държава.

Можем ли днес да си отговорим на въпроса, какво щѣше да стане с нас, ако ние въ 1939 г. бихме се хванали на тази вѣдица — да отидѣм към разбирателство съ сърби, гърци, румѣни и турци — и да образуваме фронтъ срещу Германия? Какво щѣше да стане с нас? Неизбѣжна катастрофа. Какво щѣше да стане с нас, ако ние бѣхме подписали един военен съюз съ Съветска Русия, безъ да знаем срещу кого ще бъде тоя съюз? И това бѣше идеята на г-н Соболевъ, който идва, както помните, тук на 1940 г.

Ангелъ Сининовъ: Българският народ никога не е стоял на тази позиция.

Сотиръ Яневъ: Азъ зная, г-да народни представители, че българският народ никога не е стоял на тая позиция, но азъ говоря за опити, за тенденции, защищавани и провеждани отъ комунистическата пропаганда у насъ, която и днесъ не спира. Но ние имаме възможност днесъ, когато резултатитъ отъ нашата външна политика сж налице, да отговоримъ на всички, че пътятъ, който тѣ ни препоръчаха, щѣше да свърши съ катастрофа, а пътятъ, който ние следвахме, който следваше правителството и държавата на приятелство и сътрудничество съ Осьта, е единъ път, който даде резултати, които сж вънъ отъ всѣко съмнение. (Продължителни ржкоплѣскания)

Г-да народни представители! За да приключа съ този въпросъ, ще ми позволите още нѣколко минути.

Какво представлява днесъ българската държава въ граници и въ население? България имаше 103 146 кв. км. Сега къмъ нея сж присъединени 7.695 кв. км. отъ Добруджа. Присъединени сж отъ Бѣломорието, отъ Струма до Деде-Агачъ, безъ Софлу и безъ друга малка ивица, която още е въ германски ръце — пограничната ивица на турската граница — други 13.572 кв. км. Островъ Тасосъ и островъ Самотраки — 590 кв. км. Македония, Западнитѣ покрайнини и Поморавия — 26.995 кв. км. Или всичко България, отъ 103.000 кв. км., днесъ е 152.000 кръгло квадратни километри (Ржкоплѣскания)

България имаше 6.340.000 души население. Добруджа ѝ даде 320.000 души, Македония — 1.150.000, Моравско — 195.000, Бѣломорието — 680.000. Днесъ въ предѣлитъ на българската държава има надъ 8 и половина милиона население, отъ което кръгло 950.000 души сж инороденъ елементъ — само 12%.

Г-да народни представители! Ние се приближаваме къмъ българската национална държава. Навремето, когато се говорѣше за тази национална държава, ние можехме да се усмихваме. Днесъ тя е реаленъ фактъ.

Разбира се, тукъ има да се повдигатъ и други въпроси, които сж свързани съ бъдещето на тая държава, които предстоятъ да бъдатъ разрешени.

Г-да народни представители! Ние имаме стара смѣтка. 350-400 хиляди души българи бѣха изгонени отъ предѣлитъ на Тракия. Отидоха чужденци въ тази земя. Въпросътъ е откритъ. За българската общественост, за ония, които не сж дооценявали значението на националния блокъ, на етнографския блокъ, за всички ще бъде поставенъ въпросътъ: ще бъдемъ ли тихи, ще бъдемъ ли примирителни, ще вървимъ ли тѣй, както епитропитъ вървятъ въ черкова — съ наведени глави — или ще се опитаме да вдигнемъ мѣничко мѣрника? Не да се самозабравиме, но да се създаде единъ новъ националенъ духъ, защото въ днешно време държави, чийто народъ нѣма силата и умението да отстава своитѣ интереси, зло го чака, съдбата му ще бъде тежка. (Ржкоплѣскания) Ние сме длъжни открито да кажемъ: българската държава, голѣма България се нуждае отъ единъ националенъ граниченъ поясъ, който да я пази, който да я топли, който да поддържа въ граничитѣ български предѣли не само българската речъ, но и българския моралъ, и българската култура. (Ржкоплѣскания) И заради това на нашата вътрешна политика предстои една голѣма задача. Нека пожелаемъ, тя да бъде правилно разрешена. Толкова повече, г-да народни представители, че ние имаме важно основание да се бранимъ. Ние, като народъ, всжщностъ сме въ положение на самоотбрана. Българскитѣ войски отидоха въ Тракия, българскитѣ войски отидоха въ македонскитѣ предѣли, които бѣха включени въ югославскитѣ граници, отидоха човѣци, отидоха съ духъ на примирителностъ, слушайки заповѣдитъ на своитѣ началници. Нашитѣ врагове казаха: не можемъ да познаемъ българитѣ, културенъ елементъ, промѣнили сж се, внимателни, лоялни, услужливи. Г-да народни представители! Какъ ни отговориха тѣ? Тѣ ни отговориха по единъ недостоенъ начинъ. Много наскоро тѣ се опитваха да създадатъ смутове въ желанието си да компрометиратъ българската държава и българското име. И понеже тази провокация дойде безъ каквѣто и да било поводъ, тази провокация ще бъде писана на гръцката и сръбската смѣтка, безъ да се ръководимъ ние отъ скрупулитъ, които сж присъщи на културнитѣ народи, но които скрупули за народъ, който се брани, не могатъ да съществуватъ, безъ това да значи безскрупулностъ.

Ето защо, г-да народни представители, голѣма България е поставена предъ задачи твърде важни за нейното самозапазване; голѣма България е поставена и предъ едни задачи на стопанско преустройство, на стопанска организация. Азъ искамъ да кажа нѣколко думи и върху тази материя, за да ѝ отмина, защото нѣмамъ много време. Г-да народни представители! Въ днешнитѣ времена

противникътъ търси, противникътъ наблюдава. Тази бдителностъ въ областта на политиката, въ областта на стопанството се налага, и ние, Народното събрание, ще настояваме, ще искаме отъ българското правителство да си изпълни дълга.

За насъ, обаче, проблемата за нашата вътрешна сила се поставя въ една друга плоскостъ. Ние вече не сме само българитѣ отъ стара България. Дойдоха при насъ добруджанци, дойдоха македонци, дойдоха тракийци, върнаха се българитѣ отъ Западнитѣ покрайнини. Тѣ сж живѣли въ условия други, тѣ сж живѣли подъ други влияния, при режимъ и менталитетъ на чужди държави. Промѣнило се е нѣщо въ тѣхната душа, станала е нѣкаква малка промѣна въ тѣхния менталитетъ презъ време на тѣхното робство. Ние сме длъжни, различията, които съществуватъ, да ги огладимъ. Приобщаването на тия населения отъ новоприсъединенитѣ български земи е задача твърде важна, твърде сериозна, и ние ще трѣбва тамъ осторожно и съ голѣмо внимание да вървимъ.

Г-да народни представители! Нашето Вътрешно министерство, което имаше за задача да организира българската властъ въ тия земи, добре направи, че привлече тамъ мощнитѣ годни елементи за държавна работа на държавна служба. Обаче ще трѣбва да се каже, че тукъ не бива да се отива въ крайности. Азъ мисля, че ние имаме дългъ да ги развѣсимъ — македонецътъ българинъ да бъде назначенъ тукъ, а тукашниятъ — тамъ, носейки държавната идея, имайки съзнанието, че българската държавна властъ трѣбва да стои на висота. Така ще може да стане взаимно проникване. И азъ особено искамъ да обърна внимание върху единъ фактъ — че малкитѣ грѣшки, малкитѣ опущения на единични наши административни чиновници, които, даже ако сж 10%, даже ако сж 5%, се виждатъ много голѣми. И заради това и най-малкитѣ опущения трѣбва да бъдатъ отстранявани своевременно, защото, г-да народни представители, хората отъ Македония, хората отъ Тракия — за българитѣ говоря — хората отъ Западнитѣ покрайнини, хората отъ Добруджа ни посрещнаха съ ентузиазъмъ, съ радостъ, съ надежда, и ние не бива да ги разочароваме съ нищо. (Ржкоплѣскания)

Председателствувашъ Никола Захариевъ: (Звъни) Г-да народни представители! Часътъ е 8. Моля да се съгласите да продължимъ заседанието, докато свърши речта си г-нъ Яневъ. Които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Сотиръ Яневъ: Г-да народни представители! Азъ ще ви отнема само още нѣколко минути.

Та въ това отношение ние даваме тая директива, която трѣбва да бъде съблюдавана отъ правителството. Азъ си позволявамъ да добавя и още нѣщо. Ние не можемъ да дѣлимъ хората въ Македония на категории, защото тамъ има единъ компактенъ български блокъ. Тамъ имаше хора, които бѣха очевидно презъ цѣлия си животъ на революционна линия — бориха се хората съ рискъ на живота си, за да докаратъ свободата на своя роденъ край. Азъ искамъ да подчертая отъ тази трибуна, че по отношение на македонскитѣ революционни дейци, безспорно, ние трѣбва да бъдемъ приятелски разположени и да ги имаме като наши добри сътрудници. Тукъ, обаче, е намѣсто да се каже: амнистията, която дадохме на тѣзи деяния, които сж свързани съ македонскитѣ събития, фактически не е пълна, защото тя засѣга само деяния, за които е имало дѣла, а не засѣга деяния, които сж станали безъ да сж документирани по съдебенъ пътъ. (Ржкоплѣскания) Ето защо има нѣщичко добавъчно да се направи, и то трѣбва да се направи.

Г-да народни представители! Къмъ онѣзи, които не сж били революционери, но които сж били лоялни граждани, които, макаръ и въ Югославия, не сж забравили своето българско произхождение, своитѣ български възжеления — тѣ сж широката маса — сжщо ще трѣбва да бъдемъ приятелски разположени. Тѣ сж добре дошли, като сътрудници. Само онѣзи, които сж били явно на фронта срещу българската държава, които за пари, които за лични облаги сж били отгатакъ, тѣ трѣбва да бъдатъ държани настрана (Ржкоплѣскания) Въ тази посока азъ ви моля, моля и Министерството на вътрешнитѣ работи да бъде особено внимателно, защото и тамъ могатъ да станатъ грѣшки. Въ еднаквото третиране на всички трѣбва да бъдемъ абсолютно консеквентни и да кажемъ навсички македонски българи: каквото е било — било; отсега нататъкъ ние искаме да бъдете съ български духъ, както сж били винаги най-смѣлитѣ отъ васъ, да бъдете съ разбиранията на българската държава. Да не обръщаме вни-

мние на дребните стремления за zlepоставяне на този или онзи, защото държавната власт трѣбва да се издигне надъ враждитѣ, надъ фракциитѣ, надъ личнитѣ недоразумения.

Г-да народни представители! Само нѣколко думи за чисто стопанскитѣ въпроси.

Днесъ, г-да народни представители, нѣма кой да критикува нашата външна политика. Ако има критика срещу управлението днесъ, тази критика не идва отъ сектора на външната политика. Тази критика идва на стопанска почва.

Г-да народни представители! Стопанският животъ на България е ли въ положение безнадеждно, положение толкова лошо, че да не задоволява мнозина или една голяма частъ отъ българската обществена срѣда?

Г-да народни представители! Несъмнено, че отраженията на военната конюнктура върху нашето стопанство сѣ много голѣми. Ние забелязваме измѣнения стопански обликъ на българската държава. Нарастналъ е бюджетътъ на държавата. Въ 1939 г. той е билъ 7.626.000.000 л. крѣгло, а въ 1941 г. е 10.142.100.000 л. Имаме и добавѣчни бюджети 4.321.520.000 л. Съ други думи, бюджетътъ на държавата е нарастналъ отъ 7 милиарда лева на 14 милиарда лева. Не е малъкъ тоя фактъ. Той има известно значение. Но не бива да се забравя, че този бюджетъ, който може би за 1942 г. ще бѣде още повече увеличенъ, отговаря на едно увеличение и на територията на държавата, и на населението ѝ.

Другъ единъ важенъ фактъ е следниятъ. Казва се: българската парѣ, българскиятъ левъ не е стабиленъ. И въ това отношение вие ще намѣрите много агенти на разрухата долу. Г-да народни представители! Истина е, че покритието на българския левъ далечъ е промѣнено въ сравнение съ това, което бѣше преди военната конюнктура. Истина е, че имаме крѣгло 12 милиарда лева банкноти. Доста е това. Но азъ ви поставямъ въпроса: само у насъ ли е така? Азъ мога да ви кажа, че увеличаването на банкнотното обращение въ всички държави презъ сегашната военна конюнктура е постоянно явление. Позволете ми само нѣколко цифри. Съединенитѣ щати сѣ увеличили банкнотното си обращение отъ 4.470.000.000 долара презъ 1938 г. на 6.829.000.000 долара презъ 1941 г.; Белгия отъ 22.000.000.000 франка — на 41.000.000.000 франка, Франция отъ 110.935.000.000 франка — на 239 милиарда франка, Унгария отъ 863.000.000 пенгю — на 1.773.000.000 пенгю, Германия отъ 8.223.000.000 марки — на 16.031.000.000 марки, Швейцария отъ 1.751.000.000 швейцарски франка — на 2.115.000.000 швейцарски франка. Следователно, вие виждате, че въ всички държави увеличаването на банкнотното обращение е една тенденция константна, постоянна.

Г-да народни представители! Опасно ли е за българския левъ това увеличение на банкнотното обращение, ако срещу това увеличение, което идва да задоволи увеличитѣ нужди на държавата, имаме нови територии? Моето убеждение е — върно е, че не бива този курсъ да се поощрява докрай — че покритието на българския левъ, това сѣ новитѣ територии. Тютюнитѣ и доугитѣ произведения на новитѣ територии ще гарантиратъ утре българския левъ. (Рѣкоплѣскания)

Г-да народни представители! Говорѣ се твърде много за финансирането на неутралитета ни. Нѣкои искатъ да кажатъ, че финансирането на неутралитета ни е стигнало до колосални размѣри и въ това сѣзиратъ една опасностъ. Позволете ми да ви съобща само нѣколко цифри. За 1939 г., 1940 г. и 1941 г. имаме редовни военни бюджети крѣгло 15 милиарда лева. Имаме и извънредни бюджети 7 милиарда лева. Или всичко 22 милиарда лева, които представляватъ така нареченото финансиране на нашето военно положение. Г-да народни представители! Искамъ да ви кажа само една цифра за сравнение, за да видите, че цифрата 22 милиарда лева, които представляватъ финансирането на българската частична мобилизация и военна подготовка, е цифра, която не може да бѣде сравнявана съ величината на срѣдствата, отдѣляни за тая целъ, наприимѣръ, отъ Швейцария. Швейцария сѣ нейнитѣ 41.000 кв. км., съ нейното 4.200.000 население, споредъ декларацията на г-нъ Вертеръ, председателъ на конфедерацията и министъръ на финанситѣ, има направенъ единъ разходъ по мобилизацията и укрепяването отъ 4.890.000.000 швейцарски франка, равни на 88 милиарда български лева. Значи, Швейцария, която не участвува въ войната, която не печели 1 кв. км., която е по-малка отъ насъ, е разходвала четири пѣти повече отъ насъ, за да поддържа своя неутралитетъ. И срещу кого? Азъ не зная. Вие виждате въ какво положение сме и кѣде сме.

Г-да народни представители! Ликвидирамъ и съ този въпросъ.

Има, обаче, нѣкои нѣща, които сѣ насърчителни. За да си съставимъ мнение за нашето финансово и стопанско положение, азъ ще ви посоча какво е увеличението на влоговетѣ у насъ. Всички казватъ: „нѣма“, „лошо“, „не върви“, а сѣщевременно вижте какъ сѣ увеличавани спестяванията въ Пощенската каса. Въ месецъ августъ 1941 г. влоговетѣ въ Пощенската каса, сравнени съ тия презъ месецъ августъ 1939 г., сѣ увеличили съ 1.045.000.000 л., т. е. съ 30% само за две години. Погледнете и въ двата съюза на популярнитѣ банки. Въ 1939 г. спестяванията тамъ сѣ били 3.431.000.000 л., а въ 1941 г. сѣж 4.513.000.000 л. — едно увеличение отъ 1.082.000.000 л., т. е. съ 31%. Азъ питамъ: ако е толкова лошо стопанското и финансовото положение на България, тия увеличени спестявания какво говорятъ? Тѣ говорятъ, че все пакъ нашето стопанство не е замръзло. Това, разбира се, не значи, че ние трѣбва да отслабимъ мѣрkitѣ и грижитѣ за подобряването още повече на стопанството въ страната.

Има, обаче, нѣщо, което е негативно въ нашето стопанство и това е болниятъ въпросъ, по който всички говорятъ, това е болниятъ въпросъ, по който и въ мнозинството се дебатираше — това е въпросътъ за ценитѣ, това е въпросътъ за скѣпотията. Г-да народни представители! Изхранването на населението презъ периоди на войни е било винаги една тежка задача. И ако има днесъ разочарование, то произхожда главно отъ това, че рано презъ лѣтото нѣкои наши министри ни дадоха оптимистични изявления по отношение на реколтата, а дойдохме да прочетемъ въ тронната речъ, че реколтата е слаба, че реколтата е недостатъчна. Има нѣщо въ областта на нашето земеделско стопанство и въ неговото рѣководство, което куца и което трѣбва да бѣде промѣнено. Има нѣщо, което куца по въпроса за ценитѣ, има известни дефекти въ нашата стопанска и продоволствена организация, за да бѣдатъ резултатитѣ по-лоши, отколкото би трѣбвало да бѣдатъ. Ето, г-да народни представители, даннитѣ за увеличението на ценитѣ въ 1941 г. въ сравнение съ 1939 г. Докато въ Германия и Португалия имаме увеличение на ценитѣ съ 15%, въ Унгария съ 22%, въ Турция съ 27%, въ Швейцария съ 28% и т. н., въ България увеличението на ценитѣ стига до 52% по официалнитѣ цифри отъ списанието „Стопански вѣсти“, въ броя му отъ 20 октомври 1941 г.

Министъръ-председателъ Богданъ Филовъ: Г-нѣ министърътъ на търговията съобщилъ, че това сѣ погрѣшния данни и че той е наредилъ една анкета, отъ която се вижда, че България не принадлежи къмъ четвъртата група, а въ първата група държави. Следователно, даннитѣ, на които вие се позовавате, сѣ погрѣшния.

Сирко Станчевъ: Точно така.

Сотиръ Яневъ: Г-да народни представители! Азъ приемамъ тая корекция. Азъ имамъ тѣзи данни отъ единъ официаленъ органъ. Но даже и да приемемъ, че увеличението на ценитѣ у насъ не е съ 52%, а съ 35% или 40%, то пакъ не е малко. Следователно, въ тази посока ние сме длѣжни да направимъ нѣщо повече.

Ние, народнитѣ представители, които отиваме долу, между народа, се натѣкваме всѣкидневно на въпроситѣ, свързани съ продоволствието. Когато отиде единъ народенъ представителъ въ едно село или въ единъ градъ да говори, тамъ ще му кажатъ: „Всичко добре, голѣмата полтика — хубаво, ами туй, прехраната, ами царулитѣ, ами семето, семето, което е необходимо, липсва.“ Г-нѣ министърътъ на земедѣлното казва, че засѣвната площъ сега е увеличена на 23 милиона декара. Мене не ме интересува дали засѣвната площъ е увеличена отъ 18 на 23 милиона декара, мене ме интересува, пратиха ли семето, което е необходимо, за да се гарантира утрешната реколта. Това е важниятъ въпросъ. Азъ бихъ желалъ въ тази посока да види известни грижи, известенъ прогресъ.

Г-да народни представители! Азъ свършвамъ съ следното заключение. Да оставимъ външната политика, по която сме наясно. По вътрешната политика, по стопанската политика народнитѣ представители носятъ сѣщо така отговорностъ. Г-да народни представители! Народътъ долу не прави разлика между законодателна и изпълнителна властъ. Народътъ не казва това, което ние теоретически поддържаеме, че не ние управляваме. Ние казваме: „Драги приятели! Ние сме народни представители, които пишатъ законитѣ. Ние сме народни представители, които упражняватъ контролъ. Ние сме народни представители, които сме въ услуга на държавното рѣководство, обаче отговорността е на правителството.“ Тая теза долу не я разбиратъ, не я сподѣлятъ. Насъ ни държатъ отговорни

на общо основание и ни държат повече отговорни, отколкото държат отговорни министрите. И ето мъката на народния представител. Народният представител, който чувства своя дълг на народен представител, който е въ по-чест контакт с народа, този народен представител е между два огъня. Да каже на населението, че всичко е добре, ще събра, ще го опровергават веднага; да каже, че е лошо, от центъра ще му кажат: „Пресилвате!“

Г-да народни представители! Ние не желаем да живеем въ този конфликт, въ това раздвоение. Народното представителство, Парламентът, има известни права, той иска да ги запази, той ги има, никой не може да му ги отнеме. Парламентът упражнява контрол, той има дълг да обърне внимание върху дефектите, върху това, което куца въ управлението. Той изпълнява по този начин своя дълг. И тогава, когато има добрата воля за сътрудничество и за премахване на всички дефекти, за които народните представители имат дълг да предупредяват министрите, тогава всичко ще бъде въ ред, и тогава отговорността за управлението може да бъде поемана, може да бъде носена и от нас (Ржкоплѣскания), т. е. да поемем пълната отговорност и ние.

Г-да народни представители! Съ огледъ на това, че стопанският животъ създава най-много условия за недоволства — въ досегашните дебати по отговора на троното слово това се подчерта, а сигурно и другите наши колеги, които ще говорят утре, ще го подчертаят — ние виждаме, че има една задача, която трѣбва да бъде разрешена: да се съгласуватъ усилията на правителството съ препоръките и наблюденията, които прави народното представителство. Въ точката на пресичането е нашето съгласие, нашата сила. (Ржкоплѣскания)

Председателстващъ Никола Захариевъ: Г-да народни представители! Председателството, въ съгласие съ правителството, предлага следния дневенъ редъ за заседанието утре, петъкъ, 14 ноември, 15 ч.:

Одобрение на предложенията:

1. За одобрение 37 постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 19 септември 1941 г., протоколъ № 156 — относно отпускането за хариз безъ акцизъ и общински налогъ на членове на пчеларски дружества.

2. За одобрение постановленията на Министерския съветъ 23. и 39., взети въ заседанията му отъ 10 октомври и 31 декември 1940 г., протоколи № № 178 и 227, и др. — относно отпустнатите до 15 октомври 1941 г. отъ Българската земеделска и кооперативна банка заеми въ Южна Добруджа и пр.

3. Първо четене проектоотговора на тронното слово (Продължение разискванията).

Първо четене на законопроектите:

4. За уреждане пашата на козите въ отредените за предметъ на горското стопанство земи.

5. За разрешаване на министра на железниците, пощите и телеграфите да поеме задължение за нуждите на Главната дирекция на железниците и пристанищата, въ размѣръ на 2.700.000.000 л., платими за повече отъ 3 бюджетни години.

Който г-да народни представители приематъ тоя дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 20 ч. 20 м.)

Подпредседателъ: НИКОЛА ЗАХАРИЕВЪ

Секретари: { СВЕТОСЛАВЪ СЛАВОВЪ
 { ГЕОРГИ МИХАЙЛОВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: ДОНЧО ДУКОВЪ